

Samogovor.

Stoj pred menoj, moj skriti obraz,
samo za hip, le kratek čas,
da te spoznam.

Nocoj ni med nama srednika,
sodnik moj, brez besednika
s teboj bom sam.

Veš, kaj prenesel sem v teh dneh,
zato mi je pogum v očeh,
da pretrpim

i tvojih vseprodirni soj;
daj, naj se, z možem mož, s teboj
izgovoriš.

Naj vidim blaznost svojih sanj,
vso bedno ničevost dejanj,
vso laž besed.

Proklet sem svet in njega slast —
še sam od sebe, daj mi oblast,
naj bom proklet.

Obraza ni. Le glas globin:
Proklet si svet, ti, njegov sin?
In zdaj si sam?

Pa rad bi v očetovo hišo spet
s hinavščino: „Oče, i jaz sem proklet!“
In — ni te sram?

To ni te gnal visoki duh
in bil je misli zgolj napuh
in samoprid? —

Bi pitano tele jedel rad?
Te bode svila, ki tvoj brat
je v njo zavil?

Vem: nisi hotel teh besed
od mene. Zdaj si res zavzet
in trepetaš.

Vem: htel roké si krog vratu
in htel na srce si medu —
zdaj me poznaš!

Oton Zupančič.

Iz cikla „Marija“.

Zvezde zdaj svetijo mladim ljudem,
netijo plamen čez dan pritajeni,
duše — po dve in po dve izgubljeni —
slepo sledijo vabečim slastem.

S sencami gostimi mrak jih zastraži,
otme očesu zavisti prežeče,
plahi šepet jim boj prešepeče,
da ga ne čuje, kdor ga sovraži.

Tiho naslonim se jaz na podboj,
pošljem v mrakove oči vse razpaljene:
„Njega iščite — na prsi razgajjene
naj me poljubi — in v njih bo pokoj.“

Oton Zupančič.

Izza kongresa.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

družbi teh nežnih in lepih dam je tičal knez Metternich kakor petelinček med piškami. Dasi oženjen in ne premlad, je njegova svetlost še vedno rada lazila okrog tujih ograj ter spuščala čeznje ognjevite svoje poglede. Kronisti nam ne vedo povedati, je li iz tega nastala kaka škoda, in tudi mi glede ljubljanskega kongresa nismo mogli zaslediti ničesar, kar bi senco metalo na njegovo zakonsko zvestobo. Bil je pač mož, ki je raje dihal v družbi cvetočih mladih žensk, nego dolgčas prodajal v družbi starih in velih ženic. Takih poštenjakov pa ima tudi današnja bela Ljubljana obilo.

Sicer pa ne smemo misliti, da je bil knez pri teh večerih edini možki. Vselej je povabil kakega mladega plemiča, ki mu je pomagal honerje delati. Tisti večer je bil povabljen grof Oton Barbo.

Okrog desetih je bila zbrana vsa družba. Takoj se je začel živahen razgovor, ki se je najbolj sukal okrog eksotičnih gostov iz obitelji Hitrove.

„Kako ste potovali, Marija Vladimirjevna?“ je vprašal knez priljudno. Koketno se je ravnal pri svojem razgovoru po ruskem običaju.

„Dobro in srečno,“ je odgovorila gospa Hitrova, „kolikor se v zimi dobro in srečno potovali more.“

„Zveze z Rimom in Firenco so še vedno živahne?“ je vprašal Metternich hudomušno. Pri tem je pomenljivo namežikaval, na kar sta gospici Hitrovi zardeli kakor dve rdeči jagodi.

„V današnjih časih,“ se je oglasila Molly Esterhazyjeva, „ko je vsa Italija v plamenu, je težko vzdrževati zveze z Rimom ali s Firenco.“

Grofica se je smejala, da je zvenelo po sobi. A knez je dostavil: „Sicer je pa prosil Bombelles dopustiti in morda se ne motim, da bomo kmalu imeli čast, pozdraviti ga v kongresni Ljubljani!“

Še je dostavil: „Izvrsten naš diplomat je to.“

Gospa Hitrova je kar pokala od ponosa. Esterhazyjeva je hotela nit med prsti obdržati, zategadelj je vprašala intimno: „In kako si drugače zadovoljen z diplomati, Klemens? Čuje se, da ti delajo sitnosti, jezo in skrbi.“

Knezu ni bilo všeč, da bi se govorilo o politiki in posebno ne o kongresnih diplomatih. Tudi ni znal, bi li morda ta ali ona ženica ne ujela kake besede ter je ne zanesla na mesto, kamor ni bila namenjena.

Odgovoril je hladno: „Veruj mi, grofica Molly, da je vse v najboljšem redu!“

Ona pa le ni hotela odnehati: „Kaj pa Capo d' Istria, he?“

„Pri nas,“ je izpregovorila gospa Hitrova, „se itak govori, da vaša svetlost in grof Capo d' Istria nista posebna prijatelja.“

„Kaj se na svetu vse ne govori, Marija Vladimirjevna?“

Esterhazyjeva se ni dala otresti: „Tako nas, ljubi knez ne odpraviš. Še enkrat vprašam, kaj pa Capo d' Istria? Me dobro vemo, da bi ta grški grof rad zlorabil ljubljanski kongres, da bi proklamiral neodvisnost Grške ter zanesel plamen na strehe evropske. Zvijaj obraz, kolikor hočeš, pa je vendar tako!“

In zaničljivo je pristavila: „Še tega bi se nam manjkalo, da bi se radi takih brigantov, kot so Grki, razvnela vsa Evropa!“

„Meni se vidi,“ je izpregovorila grofica Sweerčeva — soproga guvernerjeva, — „da je lepo, ljubiti svoje rojake.“

„Prazne besede! Nič nego prazne besede!“, je odgovorila grofica Molly ošabno. Ni rada prenašala, če ji je kdo ugovarjal. Gospa Sweerčeva je zategadelj takoj bojazljivo obmolknila. Ona pa je še dejala: „Vem, da je knez Metternich mojega mnenja, dasi tega ne bo hotel priznati!“

„Na naši Molly,“ je odgovoril knez porogljivo, „je izgubljen diplomat. Da je ona državni minister Avstrije, bi kakor madjarski betjar svoje ovce z bičem strahovala kongresne diplomate!“

„Mogoče! In kdo nam je porok, da se na kongrese ne shaja dosti ovac?“

Knez je skoraj prebledel: „Pst!“

Ugledal je Evo Lujizo, ki je sedela ob koncu mize. Prijazno je vprašal: „In kako je mnenje drobne naše kontese iz Radovljice?“

Ves čas med razgovorom je tičala Eva Lujiza kakor na žerjavici. Molly Esterhazyjeva ji je bila zoprna, do duše zoprna! Kar v srcu jo je skelelo, ko je morala priznati, da je ta Madjarka lepa ženska. In kako je govorila! Počasi, nekako zaspano, kakor je navada veliki ari-

stokratinji. In ta srebrni glas, ki jo je spominjal na spomladansko petje kosov na grajskem vrtu radovljiškem! In s knezom Metternichom sta se tikala, in prav videlo se je, kako je s črnim svojim očesom silila v njega! Ta ženska je imela vse polno slabih lastnosti in Eva Lujiza je ni mogla trpeti! In kako je bila razgaljena okrog prsi in kneza je lovila! O tem je bila naša kontesa docela prepričana. Kakor godba so ji zadonele na uho besede: „In kako je mnenje drobne naše kontese iz Radovljice?“

Takoj je odgovorila: „Ženski ni treba, da bi se v vse vtikala!“

Pri tem je zabadala svoje oči kakor nabrušeno bodalo grofinji Esterhazyjevi v obraz. Ta je srdito siknila: „Ti strupeni črv ti!“

Knez se je zasmejal: „To se pravi latinsko: mulier taceat in ecclesia! Ali po naše: grofica Molly Esterhazyjeva naj molči o politiki. Ni li tako, kontesa Eva Lujiza?“

Eva Lujiza, ki je sama svoj nosek tako rada vtikala v politiko, je ročno odgovorila: „Čisto tako je, svetlost!“

Knez se je iz srca smejal. Vsa druga družba pa niti obrazov ni zavlekla, dasi niti ene dame ni bilo, ki bi oholi Madjarki ne bila privoščila te lekcije. Ali bile so vse predobro vzgojene, kakor se pravi, in zategadelj ni bilo opaziti, da bi se bilo kaj posebnega pripetilo. Nekaj dam je pričelo razgovor o drugih rečeh, prav kakor bi jih to, kar se je ravnokar pripetilo, čisto nič ne brigalo. Samo knez se je neprestano smejal: „Torej, ljuba Molly, mulier taceat in ecclesia!“

Molly je prebledela, pa prav malo. V njej je sicer vrelo, a bila je predobro vzgojena in zatorej na zunaj ni kazala svoje razburjenosti. Nekako zaspano je počasi izpregovorila:

„Vdam se, svetlost! Svet je že tak, da govori dostikrat iz ust otrok resnica!“

Otroka niti posebno naglasila ni, a vzlic temu je vsak občutil, da je bil ta otrok glavna beseda v njenem odgovoru. Tudi to je bil sunek z bodalcem! Vsi navzočni so to občutili. Za trenotek so se obrazi namuzali in v hipu se je zasukal razgovor na drugo polje. Prav kakor da se ni nič posebnega pripetilo! Samo Evi Lujizi je rdeča jeza zalila nežni obrazek, pa se je tudi ukrotila; dekletce je bilo istotako prave pasme!

Ko je za nekaj trenotkov razgovor utihnil, se je Eva Lujiza obrnila proti svojemu sosedu, grofu Otonu, tēr izpregovorila nepopisno ošabno: „Da, da, grof Barbo, kdor ni več mlad, vidi povsod otroke!“

Vsaka beseda se je umela: pri tem pa je bila kontesa besedico „mlad“ še posebej poudarila. Tišina je bila, da bi se bila čula igla, če bi padla na tla; a Eva Lujiza je zrla nedolžno okrog, prav kakor da ni hotela nikogar žaliti, dasi je v resnici hotela do živega zadeti svojo nasprotnico. In do živega jo je zadela! Navzočni so kar otrpnili. In dobro vzgojeni grof Barbo je šepnil: „Za Boga, kontesa, krotite se!“

Pa se ni hotela krotiti in srdito mu je odgovorila: „Privaditi vas hočem še na hujše, grof! Vedite tudi vi, da kontesa Thurnova ni vajena zobati otrok!“

Na srečo se je serviral čaj, tako da je bila prekinjena neprijetna ta epizoda. Knez je vstal in pristopil k Evi Lujizi. Prijel jo je za roko, rekoč: „Naša Eva Lujiza je vitez, ki suče ostro orožje! Meni ugaja ta vitez!“

Čulo se je to nekako očetovsko in samo knez Metternich je smel kaj takega storiti. V istini pa ni tičalo nič očetovskega vmes; bilo je prav navadno koketiranje starega grešnika, kateremu je že davno bilo jasno, da ga obožava mlada kontesa.

Kdo je bil tedaj srečnejši od Eve Lujize? Takoj se je polegla njena razburjenost, in če bi se bilo v tistem hipu od nje zahtevalo, da naj prosi odpuščanja grofinjo Molly Esterhazyjevo, bila bi to brez ugovora storila. Tako jo je presunila izredna ljubeznivost kneza Metternicha! Knez je zopet prisedel k Esterhazyjevi. Ali Eva Lujiza ni obrnila očesa z njegovega obraza; prepregla ga je z žarki svojih pogledov! Nekaj ji je kakor s pelinom zalilo srce: ker se je pri tem zopet in zopet morala spominjati svoje nasprotnice, grofinje Esterhazyjeve! A spominjala se je tudi one, ki mu je bila cerkveno poročena; tudi tej ga Eva Lujiza ni privoščila, njega, ki ji je bil vzor vseh vzorov, ki je bil po njeni sodbi prvi diplomat sveta in ki je trinoga Napoleona spodil iz Evrope!

Tik nje je sedel grof Oton. Ta zaljubljeni mladenič je istotako vedel, kak plamen razjeda mlado njeno dušo, in opazil je tudi, kako se je v težkih svojih mislih zagledala v knezov obraz. Tudi druge so to gledanje opazile in grofica Lichtenbergova, ki je bila tiste dni prva koketka in tudi prva tercijalka ljubljanska, je nekaj šepnila proti grofinji Turjaški. In Barbo bi bil glavo zastavil, da se je to šepetanje tikalo nesrečne njegove sosede, katero je hotel ozdraviti srčne njene bolezni.

Da bi jo prebudil, je dejal tiho: „Kontesa, napačno ste me umeli poprej!“

Jezno se je obrnila proti njemu: „Pustite me! Vi niste moj prijatelj, grof! Vi ste na strani one!“

S temi besedami je že zopet predla solnčnate svoje poglede okrog Metternicha; za tiho vzdihovanje rakovniškega grofa pa ni imela niti srca, niti občutka.

Da grofinja Molly Esterhazyjeva ni bila najboljše volje, je naravno. V roki se ji je tresla skodelica, iz katere je srebala čaj. Nekaj njene slabe volje pa je veljalo tudi knezu Metternichu.

Stari diplomat je to takoj opazil. Dobrodušno je vprašal: „Slabe volje, Molly?“

„Kaj bi ne bila,“ je odgovorila trpko. „Kmetško dekle bi se ne smelo tako vesti! Jutri se bo po celi Ljubljani govorilo! Sicer pa zadeva glavna krivda tebe, ker vabiš kaj takega med nas!“

Tolažil jo je: „Saj je vendar še otrok!“ In z zadovoljnostjo se je grel na žarovitih pogledih male kontese, ki je z veliko ljubosumnostjo opazovala, da se je zopet pričel intimen razgovor med grofico in knezom.

„Kake manire imajo ti Thurnovi doma!“ se je zatogotila Esterhazyjeva.

„Včasi imamo vsi slabe manire, ljuba Molly!“

„Še celo diplomati, ljubi Klemens, ki bi se na kongresih najraje stepili!“

Knez se je suhotno zasmel.

„Torej ji odpusti! Saj vidiš, kako milo tu sem gleda!“

„Molly Esterhazyjeva takim gorjanskim kontesam ne odpušča, pač pa jih prezira!“

Knez se je zopet zasmel, kar je njo še bolj razgrela.

Izpregovorila je grenko: „Če ti že nihče ne pove, naj ti jaz povem!“

„Govori, Molly!“

„Ni ti treba praviti! Sam veš, na kaj mislim!“

„Ker se stvar ne tiče politike, mi je docela temna!“

Trgala je robec v roki.

„Čemu se skrivaš, Klemens? Ves svet ve, da te spravljajo jeziki v zvezo s koketnim onim otročajem.“

Postal je kar kamen in takoj je splezal na nedosežno svojo visočino! Z oholim ponosom je vprašal: „In kaj potem?“

Kot strup je siknilo nazaj: „Plemenitaš se tako ne prodaja!“

Porogljivo jo je zavrnil: „Če bi kdo smel ugovarjati, bila bi to moja kneginja! In drugi nihče!“

Ta porogljivost jo je še globokeje ranila nego prejšnja oholost. Temno je gledala in komaj se ji je izvila beseda iz grla: „Hvala na ljubeznivem pojasnilu!“

Videl je, kako ji je silila solza izpod trepalnice. In občutil je, da je bil segel predač. Položila je bila roko na mizo, in ker je bil diplomat, je približal spretno in ne da bi se bilo opazilo, s prstani preobloženo svojo roko ter se je rahlo dotaknil njene.

„Ali hočeva v prepiru živeti?“ je vprašal sočutno.

Vprla je v njega čarobno svoje oko: „Kakor ti drago!“

Knez Metternich je bil velik komedijant: „Molly!“

Bil je to proseč vzdih, kateremu se grofinja Molly ni mogla ustavljati. Takoj ji je izginila nevihta z obraza. Knez pa je nadaljeval: „Vidiš, kako si otročja! Pa tudi pravična nisi meni nasproti! Danes je tu grof Barbo. Povabil sem ga s posebnim namenom! Nadobuden mladenič je in moja želja je, da naj ga vzame kontesa Eva Lujiza. Mislim, da je do vratu zaljubljen v njo. In če more knez Metternich kaj pripomoči, da dobi grof Oton svojo golobico, bode v to gotovo pripomogel. Je li sedaj moja Molly pomirjena?“

Podala mu je roko.

„No vidiš!“ je končal knez. „Ljubezniva bodi Molly, in nikar ne pozabi: mulier taceat in ecclesia!“

Oba sta se smejala. Vse to je morala opazovati Eva Lujiza. V svoji ljubosumnosti si je bila precej na jasnem, da se razgovarjata o njej. Da je pri tem Esterhazyjeva kovala hudobne naklepe proti njej, o tem ni dvojila niti trenotek. Kakor da je bila z nožem sunjena v trpeče srce, tako ji je bilo, ko je videla, kako se je knezova roka doteknila roke one ženske! Tudi ni prezrla, da so se Molly Esterhazyjevi izgubljale megle z obraza in da sta si končno segla v roko. Bila sta zopet edina in njej, kontesi Thurnovi, sta se smejala! Kri je kipela po njej! Sicer ni njemu ničesar očitala; tudi v tem kritičnem trenutku ji je bil še vedno vzor vseh vzorov! Vse svoje očitke in obsodbe je navalila na madjarsko grofinjo, ki je brez sramu ubogemu knezu Metternichu nastavljala zapeljive svoje mreže. Tega ni mogla več gledati, ni hotela več gledati! Ravno takrat je družba vstala od mize ter se v posameznih oddelkih razvrstila po sobi. Eva Lujiza pa je smuknila v sosednjo manjšo sobo. Damski večer je tedaj dospel do najvišjega razvnetja. Knez je sipal svoje čarobne ljubeznivosti na vse strani, tako da si nihče navzočnih ni čutil zanemarjenega. V tem je bil Metternich velik mojster. V hipu je razvnel vso družbo, kakor solnce pa je sam stal v njenem sre-

dišču. Vse se je živahno razgovarjalo. Pozabljena je bila Eva Lujiza. Grofinja Molly je imela zopet prvo besedo in povabljene tovarišice so jo občudovale ne dosti manj kakor kneza Metternicha, ki je bil vendar bog tistega večera.

Eva Lujiza je samovala v sosednji sobi. Pri oknu je zrla v temo tam zunaj in na zvezde po nebu. Čutila se je nesrečno, da bi skoraj obupala! Kamor je gledala, v temo ali na zvezde po nebeškem oboku, povsod je ugledala njega, ki je bil največji mož sveta, ki je bil trinoga iz Evrope pregnal in ki je ta večer — Bogu bodi po-toženo — tičal v sponah te pregrešne Molly Esterhazyjeve. Kontesa Eva Lujiza bi se bila najraje razjokala.

Nekdo je prisedel k njej. Grof Barbo je bil prišel v sobo, ne da bi bila opazila njegov vstop. Potisnil je fotelj k oknu ter sedel tik nje. Bledih lic je bil, kar je pričalo o njegovi potrnosti. Evi Lujizi pa je bil melanholični ta mladenič silno nesimpatičen. Skoraj je vedela, čemu je prilezel za njo. A mili njegovi pogledi je niso prav nič genili. Sicer je pa prišel v pravem trenutku! Morala je enega imeti, nad katerim je hotela izliti žolč svoje duše. In grof Oton Barbo se ji je zdel v to kakor nalašč ustvarjen!

„Čemu prinašate pogrebni svoj obraz tu sem?“ je vprašala pikro.

„Odpustite, kontesa!“ je zastokal.

Ni mu izkazala milosti. Hudobno se je zasmejala: „Nekaj bi vam povedala, če bi se ne srdili!“

„Povejte, prosim!“

„Včeraj je bil pri nas tisti mali Costa, ki ga gotovo poznate!“

„Poznam ga!“

„Dobro, dobro! O tem človeku pravijo, da vse ve, kar se je pripetilo nekdanj v naši deželi. In sedaj čujte, kaj mi je ta možiček pravil!“

„Čujem!“

„Da so pred stoletji tu v Ljubljani nekega grofa Barba, vašega prednika, na smrt obsodili!“

„Znano mi je!“ je odgovoril grof lahko dušno.

„Na smrt obsodili, grof, ter ga potem obesili tu na ljubljanskem trgu! Hu!“

„Kolikor vem, so ga samo obglavili!“

„Obešen ali obglavljen, konec je bil en in isti! In vidite, ko gledam danes vaš kišli obraz, grof, in vaše poglede, ki me spominjajo na lisico v pasti, ne gre mi iz spomina vaš slavni prednik, ki je bil tukaj v Ljubljani obešen!“

„Obglavljen, samo obglavljen, kontesa!“

„Obglavljen torej! Radi ropa ali tatvine, kaj jaz vem! Če pa vas gledam, grof Oton, si pa prav živo predočujem, kak obraz je napravljaval vaš prednik, ko so ga ljubljanski meščančki na vislice — pardon — na krvavi oder vlekli!“

Ker jo je v resnici ljubil in ker se mu je v zlobnosti, s katero mu je grenila tisti trenotek, dozdevala še lepša in pikantnejša, je molčal.

Pa ni odnehala: „Ne štejte mi v zlo, a smejati se moram! Prav res imate obraz, kakor bi stali ravno na šafotu!“

Iz srca se je smejala.

„Ne zamerite mi, a smejati se moram!“

Galantno je odgovoril: „Le smejajte se, kontesa!“

Pa globoko ji je seglo do srca, ko je žalostno pristavil: „Samo povejte mi, s čim sem zakrivil, da smete z mano tako ravnati?“

Zadel je ob pravo struno. Takoj se je kesala, da je ž njim grdo ravnala. Na mah so ji kapljale debele solze po licih.

Mladenič je globoko vzdihnil: „Moja pregreha je, da vas ljubim, kontesa!“

Krčevito se je iztegnila ter skočila s svojega stola.

„Nič o ljubezni, grof!“ je hitela.

„Imejte milost z menoj!“

„Tiho! Jaz se nikdar ne omožim!“

Zopet ni mogla krotiti svoje narave in hudobno je pridejala: „In če bi se, bi vas ne jemala, ker imate omadeževane prednike.“

To rekši je ponosno odjadrala iz sobe. Grof Barbo pa je ostal sam pri oknu ter zrl v temo zunaj in na zvezde, ki so se bleketale po nebu.

(Dalje prihodnjič.)

Da sem duh . . .

Da sem duh, ki rodile so sanje ga solnčnih vrhov,
z zarjo zlato gorel bi nad morjem brezmejnim svetov,
s solnčnim ognjem pozdravljal šumenje mogočnih valov,
z gromom vihre grmel iz temine brezzvezdnih noči,
z bliskom trgal neba in svetovja in morja plasti,
z zvokom družil se daljnih, krvavih, hrumečih zvonov —
sam le zarja in solnce in grom, prost, svoboden okov!

Vojeslav Molè.

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal dr. Jos. Tominšek.

(Dalje.)

ako sem prepoznal južni del. Na binkoštni torek, bilo je koncem majnika, pa sem se obrnil proti severu. Peljal sem se s predmestno železnico v kake štiri ure oddaljeni Oranienburg. Izbral sem si to mesto, ker sem vedel, da bom spotoma in tam videl v malem obsegu vse, kar nudi okolica značilnega, in mogel vrhutega nekaj prepoznati preprosto ljudstvo — Binkoštni torek velja namreč v Berlinu še kar za praznik. Zato je popoldne vse drlo iz mesta in na Stettinskem kolodvoru se je pričela borba za prostore v kupcijah. Dobro, da sem bil tega že vajen iz voženj po Berlinu. Vozovi se strahovito napolnijo in nihče ne godrnja; malo se zmenijo potniki, bodo li sedeli med vožnjo ali ne. Da sem le v vozu, pa je! Tista urica vožnje se že pretrpi.

S smehom in potrpežljivim humorjem se je oddelek, kjer sem se jaz stisnil v kot, napolnil tako, da smo jedva mogli okreniti glave. Tisti, ki so sedeli, so bili kar v temi; če se jim je pri kakem sunku vlaka kdo izmed stoječih za trenotek usedel na krilo, so to uslužno kvitirali z vdanostjo ali s kakim dovtipom, n. pr.:

„Det (t. j. das) schad' ja nischt, det schad' ja nischt,
det wird ja wieder abjewischt.“

Pa nihče ni bil vsiljiv, kaj šele nedostojen. Prav vseč mi je bila obzirnost napram otrokom; če le mogoče, so jih prerinili k oknom in kdor je imel sedež, se je umaknil otročičem. Celo skrbni so bili očetje za svoje otroke — pri nas pa se očetu ne „spodobi“, da bi tako negoval svojega potomca.

Ker sem stal pri oknu, sem mogel med vožnjo tudi presojeti okolico. Peščeni travniki, potem mlake in močvirje in vmes borovi gozdi, to nudi природа sama. A človek ji ni dal miru. Kjer je prostorček le količkaj dvignjen, tam že stoji vila, tovarna ali gostilna in človeška pridnost in podjetnost je pričarala iz nerodovitnih tal lepe vrtove: na eni strani plota bujna rast, sveže cvetke, na drugi strani neposredno mrtva pušča. Izletniki so pohajkovali povsod, posa-

mezni, po dva in cele obitelji; nekateri so polegali po sencah, drugi so se z otroškim veseljem zaletavali v vsak klanec, da je bil le dva metra visok. Izzivajoče vabljuje so mnogobrojne obpotne gostilne, često z zelo originalnimi imeni. Ena največjih je imela velikanski napis „gozdni maček“ (Waldkater); neka druga je vabila goste z debelo narisanim obvestilom: „Hier wohnt (!) Bratwurst!“ Se drugi gostilničar, ki je imel svojo gostilno bolj v ozadju, je napisal na plot, mimo katerega se je dohajalo v gostilno, kot kažipot besede: „Okrog ogla klobase!“

V Oranienburgu, kjer se končava predmestna železnica, sem krenil prek železniškega tira in mimo gostilen, iz katerih se je slišal glasen vrišč, po cesti do bližnjega Lebniškega jezera (Lebnitzsee). Jezero je okroglo in nekako tako veliko kakor Blejsko; obdano je na treh straneh z gozdom in je razmeroma malo obljudeno. Rad bi se bil usedel v kako zatišje, a čas mi je bil omejen. Hotel sem se vrniti v Berlin po dveurnem odmoru s prvim vlakom, med tem pa si ogledati še gozdno Grabovsko jezero, ki leži slabo uro severno od Lebniškega. Da pridem prej tja, sem ubral bližnjico čez gozd. Izprva sem jo dobro mahal, a kmalu sem se naveličal. Zakaj?

„Des Deutschen Reiches Sandbüchse“ — sem se spomnil, ko sem komaj potegnil svoj desni čevelj iz prhkega, suhega peska, a istočasno prav tako globoko obtičal z levim; „zdaj razumem, kako je prišel Berlin z okolico do tega priimka.“ Zdaj sem tudi razumel, zakaj so v Berlinu šetališčna pota skoraj vedno tlakovana; prej sem smatral tisti drobni, mozaiku podobni in vsekakor dragi tlak le za lišp, zdaj sem izkusil sam, da je tak tlak neobhodno potreben povsod, koder stopa mnogo nog. Spomnil sem se, da so celo navadne ceste često tlakovane in da hodi n. pr. vojaštvo na vaje izven mesta vedno v visokih škornjih, ki jih prinese nazaj ne obložene z blatom, pa vendar sila grde, kakor z umazano soljo potrošene. Zelo pripravna pa so ta s peskom posuta tla za ježo in res se tod jako mnogo jaše.

Nekaj časa sem se trudil, izdirajoč nogo za nogo; ko sem imel dovolj peska ne le na čevljih, ampak tudi v njih, sem se vrnil proti Oranienburgu. Na križišču cest sem naletel na čuden spomenik. Sredi navadne ograje je stal preprost, srednje visok obelisk z napisom „Bismarckov spomenik“; okrog njega je ležalo za visoko grobljo različnih kamenov vseh barv in velikosti, oklesanih in robotih, in vsak tak kamen je imel svoj napis, češ, ta kamen je položil sem ta in ta. Spominjam se dobro, da je na enem izmed najroba-

tejših bilo podpisano kot njega patriotični darovalec neko berlinsko društvo — čevljarskih pomočnikov.

Med tem se je bližal večer in v gostilnah onostran kolodvora je postalo kaj živahno. Na nekem vrtu se je razvilo življenje kakor v kakem pomanjšanem dunajskem Pratru. Vrtiljaki, strelišča, panorame, vse je bilo tu in povsod se je gnetlo ljudstvo. To gibanje sem gledal z začudenjem; kajti v Berlinu samem kaj takega ni videti in Berlinec je doma tudi pri veselih prilikah le zmerno živahen in ne posebno glasen. V Oranienburgu pa je veselje kipelo nekaj stopinj više in celo vriskati so skušali. Največ gorkote so pač bili prinesli člani nekega strelnega kluba, ki so, vsi že v precej blagoslovljenem stanju, prišli sem počivat od naporenega — občnega zborovanja.

Največ gneče je bilo okrog glavnega gostilniškega poslopja, katerega vse pritličje je zavzemala velika dvorana, z vhodi s planega od treh strani. Preril sem se bliže, ker se je čula iz poslopja godba. Kdo bi si mislil: plesalo se je! Prvikrat za svojega bivanja v Berlinu sem videl ples; v Berlinu se namreč razmerno malo pleše. Tu pa so se pari vrteli z dušo in telesom, vdajajoč se svojemu „delu“ tako, da niso skoraj nič govorili, kaj šele kričali. Ljudje so bili kakor hipnotizovani: godba je igrala brez prestanka neko poskočnico; pari pa so se prijemale drug za drugim, izvečine očitno, ne da bi se sploh poznali. Moški je pokimal ženski in šla sta, se zavrtela nekolikokrat, pa zopet odšla. Plesalo pa jih je naenkrat le po toliko, da ni bilo gneče; drugi so počakali. Ljudi je stalo ob stenah okrog in okrog nabito polno; vsi, plesalci in neplesalci, so prostor obdajali le stoje v krogu, v sredi pa je bil prostor za vrteče se pare.

Naslonil sem se na steno in sem baš ugibal, kak ples so pravzaprav plesali; bili so koraki kakor pri francoski polki, a pari so se pri tem zibali kakor pri valčku. Eden par pa se je sukal s posebnim užitkom: on resno dostojanstveno, ona pa vdano; vdano plesalcu in plesu. Spoznam ju: bila sta moja znanca z moje prve vožnje v Berlin in s Putliškega mosta. Znano je, da tajinstveno začutimo, če na nas gleda trajno kako oko. Tudi onadva sta se ozrla v me; nasmehneta se mi, plešeta v mojo smer in kmalu je stal on pred menoj ter me je, stoječega ob steni, podražil:

„Und wer des Lebens Unverstand
mit Wehmut will genießen,
der lehne sich an eine Wand
und strampfle mit den Füßen!“

Mož je pogodil moje telesno in duševno stanje... Prav vljudno me je povabil, naj se jima pridružim, češ, ona odhajata. Odšli smo v mesto, seveda kupovat razglednic. Med potom sta me poučila, da se oni ples imenuje „Rheinländer“ in da je narodni ples bolj preprostega ljudstva.

Mesto Oranienburg nima nič znamenitega; tako je pač, kakor vsako provincijalno. Hiše pak leže malodane vse v majhnih vrtih, ki si jih je prebivalstvo z velikim trudom pričaralo iz peščenih tal. Pri nas doma je vsa priroda vrt; zato si ne nasajamo umetno toliko vrtov kakor ondotni prebivalci. — Skupno smo se vrnili v Berlin; vlak je bil zdaj napol prazen, ker je za občinstvo bil povratek še prezgodaj. Okolica je že sanjala v poznem mraku, moja sopotnika sta si v naročju zadremala, a jaz sem se zamislil v pretekle čase. —

(Dalje prihodnjič.)

Vrnitev.

Obup in črne misli so hodile
po svetu za menoj, o moja mati!
A kadar stal pred tvojimi sem vrati,
obupne misli so me zapustile.

Hotele niso, da bi ožalostile
obličje tvoje — glej, ker vse izdati
bi morale, kar moram jaz prestati,
ko so z menoj njih mračne, temne sile.

A zdaj sem prost! V tišini tega kraja
v nemirno srce zopet mir prihaja
in spet se vračajo otroške sanje.

In če prežijo zunaj ko pijavke
nenasitljive moje spremljevalke,
ne zvedi mati nikdar, nikdar zanje!

A. Gradnik.

Ženitba kancelista Jareba.

Zgodba iz doline šentflorjanske.

Spisal Ivan Cankar.

(Konec.)

arahlo so se zaprle duri za njim, ob durih pa sta si stala nasproti Liza in Jareb.

„Liza!“

Komaj je stopil k nji, komaj je iztegnil roko, se je umeknila in strog je bil njen pogled.

„Tja sedite, gospod Jareb, na tisti stol, kjer ste sedeli, da vam napolnim prazni kozarec in da se porazgovoriva; zakaj po glasni in veseli družbi si želi srce tihe besede.“

Jareb je sedel, Liza mu je sedla nasproti in mu je natočila kozarec. Ko je videl Jareb njen hladni, tihi obraz in ko je videl, kako se je tresla roka, ki je držala steklenico, je začutil v srcu rahel nemir.

„Spodobno je bilo moje vedenje,“ je pomislil, „ampak človek nikoli ne ve, kje preži luža na nepreviden korak. Morda je bila samo beseda, morda je bil samo pogled, ampak že beseda in že pogled je dovolj, da zaključuje nezaupnost v srcu!“

Liza je natočila tudi sebi, vzdignila je kozarec, trčila sta zvonko in sta pila. Lizi so narahlo zardela lica, tudi tihi smehlaj se je spet prikazal na njenih ustnicah.

„Gospod Jareb, pomeniva se torej pametno in brez ovinkov. Vam se že narahlo belijo lasje, posebno ob sencih se pozna in tudi na temenu se že pojavlja pleša, dasi je skrbno in prijetno zakrita. Jaz, sirota, pa sem vdova in polno, izkušenj in izkušnjav bogato življenje zakrivajo leta z usmiljenim plaščem. Zatorej mislim, da ni potreba nič lahkomiselnih, mladostno koprnečih besed, temveč da govoriva o prihodnosti s tistim mirom in s tisto lepo pametjo, kakor govori trgovec o kupčiji. Kdaj, mislite, da bi se vršila poroka: čez dve ali čez tri nedelje?“

Jareb je bil osupel in skoro vznemirjen,

„Tako brž?“

Liza je pogledala zlovoljno.

„Prej, zdi se mi, se vam je mudilo? Rekla sem, da ni potreba med nama nič mladostno koprnečih besed, zato ker ni ljubezni med nama — gospod, kaj je ljubezen? — in tudi zato, ker se s takimi besedami stvar zavleče, tako da je nazadnje pusta in zoprna. Kdor hoče napraviti dobro kupčijo, skrbi, da jo napravi čimprej, že zaradi obresti; tako bova storila tudi midva.“

Jarebu je šumelo v ušesih; lovil se je, da bi našel misel, toda našel ni nobene.

„Kar se ljubezni tiče, gospa Liza, lahko rečem —“

„Kar se ljubezni tiče, sem že povedala, kako da je!“

Vstala je in je odprla tisto železno kajbico v kotu, ki jo je ogledoval Jareb tako rad in s tako prijaznimi očmi. Vzela je iz kajbice debelo knjigo in jo je položila na mizo pred Jareba.

„To je moj račun in moje premoženje!“

„To se reče . . .“ se je smehljal Jareb napol v zadregi, napol v tihi radosti. „To se reče, gospa Liza, da ste jako vestna . . . tako in tako . . . jako natančna gospa . . .“

Pregledal je račune, z urnim pogledom je premeril kolone.

„Resnično . . . jako natančna gospa . . . Komaj sem vreden . . .“

Gledal je in od osuplosti in veselja mu je šinila kri v lica.

„To premoženje, gospa Liza, je zelo lepo premoženje . . .“

„Je najino!“

„Najino . . . tako in tako . . . da sem vedel, da sem poznal od blizu to lepo knjigo . . . z večjim spoštovanjem, z večjo ponižnostjo bi se bil približal . . .“

„Jaz sem vam povedala, koliko je vredno moje krilo, zdaj pa mi razložite, koliko je vredna vaša suknja; da bo stvar dognana!“

„Tako in tako . . . od tete . . . toliko in toliko . . . od očeta . . .“

„Prinesite mi jutri vse lepo napisano, urejeno in potrjeno . . . in potem bova govorila dalje.“

Liza je vstala, Jareb je sedel osupel, kakor pijan.

„Kaj sem storil, Liza?“

„Pozna je že noč, gospod Jareb, glejte, in tudi svetiljka že skoro ugasuje . . .“

Jareb se je nasmehnil samo na eni strani ustnic.

„Pa če ugasuje svetiljka, zakaj bi ne ostal?“

Nasmehnil se je, toda v tistem hipu se je hudo prestrašil. Liza je prebledela in je strmela nanj s praznimi, čisto neznanimi očmi.

„Videl sem jo nekoč . . . kakor stoji zdaj pred menoj, sem jo videl!“ mu je šinilo mimo pameti; tako se zdi otroku, da je šinil preko stene velik strah; zajoka in pozabi takoj.

„Kaj sem vas razžalil, Liza?“ je jecljal. „Na kolenih prosim . . .“

Počasi je stopila Liza k svetiljki in je privila luč; ustnice so se hotele smehljati, toda obraz je bil bled in tudi ona je jecljala, da je komaj razumel njene besede.

„Resnično že ugasuje luč . . . pozna je noč . . . pojdite zdaj . . .“

Jareb je vstal, s previdnimi koraki, z zibajočim životom je stopil bliže . . .

Počasi je iztegnila Liza roko, Jareb je ostal sredi izbe.

„Lahko noč!“ je izpregovorila Liza in se ni ozrla nanj.

„Najina zaroka je bila nocoj, Liza; en sam poljub, na čelo samo . . .“

Liza se je resnično nasmehnila.

„Trgovca, ki delata kupčijo, se ne poljubljata . . . vsaj ne, predno sta kupčijo dognala . . . Lahko noč!“

Ponudila mu je roko, Jareb se je globoko sklonil ter se je dotaknil te okrogle roke z ustnicami . . .

„Vse je dobro, gladko in prijetno!“ je premišljeval, ko je bil na klancu. „Da bi le teh oči ne bilo, ki se ozro nenadoma na človeka, da ga je strah. Tiste oči . . . vidi jih človek in takoj se mu zdi, da jih je videl v najnemarnem trenutku življenja, ob tisti uri, ki je pozabljena za zmerom, pokopana pod težko gomilo. Razmakne se gomila, ura bije, ki je odbila zdavnaj, in kakor velike spačene sence na zidu se prikažejo nelepi spomini . . .“

Ozrl se je na klancu; eno samo okno je bilo še svetlo v krčmi in v svetlem oknu je ugledal črno glavo; ne obraza ni razločil, ne oči, in vendar ga je prešinilo po životu kakor strah.

„Tam sloni . . . gleda za menoj, name ne misli. Tako gotovo ne misli name, kakor gotovo me ne ljubi. In če sem se zmotil v svoji pameti in če vendarle misli name, tedaj misli name s hudim in neprijaznim srcem . . . Glej, človek, srečen bi bil lahko nocoj . . . Po dolgi in strmi poti si stopil na hrib, lahko bi se oziral z veselim pogledom po svojem prostranem bogastvu, lahko bi rekel: šel si, hodil si po tem dolgem klancu z rodoljubno potrpežljivostjo in zdaj si prišel; odpočij si zdaj, ni treba dalje, tudi zmerna zadovoljnost je čednost rodoljuba. Zakaj se ne oziram z veselim pogledom, zakaj ni zadovoljno moje srce? . . .“

Vsa tiha je že bila dolina šentflorjanska, ko se je vračal Jareb v svoj samotni dom. Mesec, bel in bleščeč, je hitel nad dolino, tiho in slepo so stale koče, črno drevje je molčalo.

Težko je bilo srce Jarebovo, tako plaha in slabotna je bila radost v njem, kakor plapola nad črno gomilo pohlevna luč, predno ugasne.

Ko je stopil v svojo izbo in zaklenil duri, ga je izpreletelo prvokrat bolno čuvstvo samote. Stal je sredi izbe, pritisnil je nenadoma obe dlani ob senca in v tistem trenutku se mu je zazdela prihodnost tako temna in žalostna kakor preteklost.

„Kaj sem storil?“ je zavzdihnil v svoji bridkosti. „Kaj sem storil, o Bog, da si pregrnil s to neblago senco mojo največjo radost? Veliko sem grešil, veliko sem se pokoril in zdaj, mislim, je račun dognan in podpisan . . .“

Legel je in dolgo je ležal in strmel v temni zid, predno je zaspal. In ko je zaspal, so prišle hude sanje.

Nenadoma je stopil predenj deželni poslanec in narodni prvoboritelj doktor P., ki je bil nagle jeze.

„Tako ne pojde več dalje, kancelist Jareb! Ali je človek rodoljub ali pa je izdajalec! Ali izvršuje svoje rodoljubne dolžnosti ali pa jih ne izvršuje! In vsaka stvar, ki ima začetek, ima tudi konec!“

Hudo se je prestrašil Jareb, trepetal je in se je priklanjal.

„Zmerom sem vestno izkušal, da bi izpolnjeval s potrebno popolnostjo svoje rodoljubne dolžnosti . . .“

Dr. P. pa se je strašno razjezil, kakor se razjezi človek, ki brani pravico in mu ugovarja krivica s hinavsko besedo.

„Ali se to pravi vestno izpolnjevati rodoljubne dolžnosti, če si preoblečete nogavice dvakrat na teden namesto vsakih štirinajst dni? Ali se to spodobi za krepostnega sina tega slovenskega naroda, ki je po svoji ogromni večini poljedelski narod? In kaj pa tisti brki, tisti zavihani brki? Jugoslovani si ne vihajo brkov, gospod! Stran ž njimi!“

In dr. P. je stopil k Jarebu in ga je z obema rokama krepko potegnil za brke . . .

Zlovoljen in poten se je vzdramil Jareb.

„Sanje o paradizu bi morale rasti iz mojega srca nocej, in kakšne sanje rastejo! Vsa sreča, ki sem jo dosegel — kakor da jo je dosegel kdo drugi in kakor da strmim vanj z zavidnimi očmi. Iščem in ne najdem radosti v tem nehvaležnem srcu . . .“

Zavzdihnil je, zaspal je nemiren in žalosten.

In ko je vdruživ zaspal, je stal pred njim župan Frfila, z otožnim pogledom je gledal nanj in je zmajeval z glavo.

„Zakaj majete z glavo, gospod župan Frfila?“ je vprašal Jareb in obšla ga je čudna bojazen.

„Zato majem z glavo,“ je odgovoril župan Frfila, „ker ne morem drugače. Kdo bi ne majal z glavo, če vas pogleda? Saj nimate brkov več in hudo osiveli so vam lasje . . .“

Prestrašil se je Jareb, planil je in se je vzdramil.

„Oprosti, Bog, da ti s takimi sanjami povračujem dobrote . . . Ne bilo bi treba takih sanj nocoj!“

In vendar je ostal in je prižgal luč in je pogledal v ogledalo s skelečimi očmi. Nekoliko razmršeni so bili brki, lasje pa so bili bujni in temni in so se belili samo na sencih tako narahlo, da bi razmišljen pogled ničesar ne opazil.

Še globlje se je razsrdil Jareb.

„Glej, več sem verjel sanjam nego resnici! Lepa in blaga je bila resnica, moje srce pa je ni občutilo, ostalo je hladno in plaho. Komaj so prišle nespametne sanje, sem jim verjel in sem se jim ves vdal . . . Prevelika je moja sreča, neprimerno plačilo za moje skromno rodoljubje, zato je hotel Bog, da uživam to srečo kakor nahoden človek sladko jed: uživa, toda okušati ne more in vsa sladkost je zapravljena . . .“

Zaspal je vtretjič.

In ko je zaspal, se je odgrnilo nebo na zahodni strani, kakor da je bilo šele pravkar zašlo rdeče solnce. V tisti mirni luči spečega solnca se je nenadoma prikazal droben in zelo bel obraz. Ženska se je bila vzdignila izza holma, hitela je jako urno po klancu nizdol; očitno se ji je mudilo. Ves klanec je bil v senci, samo njen obraz se je svetil tako čudno, kakor da bi bila luč v njem in ne na oni strani, na večernem nebu. Nenadoma je postala, zasenčila je oči z dlanjo in je pogledala v dolino šentflorjansko. Jareb je stal ob oknu, umaknil se je trepetaje, toda umaknil se je prepozno. Ugledale so ga bile njene oči in so ga pozdravile veselo, tudi roko je iztegnila in glavo je nagnila. Daleč je bila, toda slišal je njen glas, kakor da bi govorila ob njegovi rami; zakaj tiha je bila noč.

„K tebi prihajam . . . zato prihajam k tebi, da bi videla to prijazno izbo, da bi ti sedela nasproti na tem lepem divanu in da bi ti kuhala čaj . . . Zakaj me nikoli nisi vabil? . . .“

Jareba je pretresel mraz po vsem životu; ko se je vzdramil, je ležala odeja na tleh in zobje so mu šklepetali.

„Razodel sem se . . . v teh hudih sanjah . . .“ je pomislil in se je sklonil iz postelje, da bi pobral odejo. Toda komaj se je zganil, je segla tista iztegnjena, bela, pozdravljajoča roka v njegovo srce kakor svetel meč; izpustil je odejo, planil je iz postelje in se je opotekel k oknu.

Nebo je bilo svetlo, vse posuto z zvezdami; zdavnaj že je ugasnila večerna zarja in črni so bili holmi.

„Tudi zdaj sem verjel . . . nisem verjel sanjam, hudemu spominu sem verjel . . . Grobar, nasuj gomilo za hišo visoko, nasuj jo do neba . . . Nasuj, grobar, da se ne vzdigne več tista bela roka, da se ne prikaže več tisti beli obraz . . . Kajti . . . spodoben rodoljub sem in hodim v cerkev! . . .“

Trepetal je ob oknu od mraza in od bojzani; skeleče, zaspane, napol še sanjajoče oči so gledale v noč. In ko so gledale, so zastrmele, razširile so se v veliki grozi.

Zatemnilo se je nebo; vzplapolale so silne črne peroti od vzhoda do zahoda; ena perot se je dotikala Žalostne gore, druga je trepetala nad Kórenom; dolgi vrat se je zvil, približala se je črna glava in Jareb je ugledal tik pred sabo velike, zelene, steklene oči . . .

* * *

Čez tri nedelje je gledala dolina šentflorjanska poroko, kakršne ni gledala prej nikoli. Župan Frfila je stal med svati, zmajal je z glavo in je rekel: „To pa to!“

Lepa je bila gospa Liza, goreče ljubezni vredna; gorečih pogledov brez števila je poljubljalo njena lica. Vsa bela so bila tista lica, vsa deviška, ves tih in deviški je bil njen sramežljivi pogled. Ampak še veliko spodobnejši in še večjega občudovanja vreden je bil Jareb. Mnogo je bilo rodoljubov v cerkvi, mnogo jih je bilo tudi med svati. Toda Jareb je bil spomenik rodoljubja, je bil rodoljubja simbol. Resen je bil njegov obraz. Ampak v resnobi so bile zbrane in so se izražale vse rodoljubne čednosti, kakor smehljajoča ljudomilost, visokostna in vendar tako blagodejna in poučevalna modrost, hkratu pa tudi spodobna in posebno višjim slojem tako lepo primerna ponižnost. Dolgo črno suktno je nosil Jareb in bel telovnik; tudi rokavice so bile bele in bela roža je bila v gumbnici.

Kje je pero, da bi opisalo tisto slavje? In kje je ono, da bi opisalo navdušenost naroda? . . .

Gospa Liza je bila bleda in se je spoteknila na stopnicah, ko se je vračala iz cerkve.

* * *

Po tihem potu, skrit in sam, je šel Jareb v urad. Noge so se mu tresle, globoko upognjen je bil njegov život.

„Hej, Jareb!“ je zaklical Hojzič od daleč.

Komaj se je ozrl Jareb, odzdravil ni.

„Siv si, Jareb, siv si in suh!“

Resnično so bili čisto beli Jarebovi lasje in zelo upala so bila njegova lica.

„Saj še teden ni od poroke!“ se je smejal Hojzič. „Lepa reč!“

Nič ni odgovoril Jareb, tih in upognjen je šel mimo, tih in upognjen je stopil v urad. Ogovoril ga je človek, odgovor je bil prestrašen pogled . . .

V veži je stal župan Frfila in je pripovedoval Jerini, ki se je smejal škodoželjen.

„Po poroki je gorela luč vso noč do jutra. Po noči, opolnoči, se je razlegel krik . . .“

Jerina se ni več smejal, župan Frfila je namršil obrvi.

* * *

Kje si, svatovska krčma nad klancem? Kje si zdaj, svetlo znamenje nad dolino šentflorjansko? In kje ste vi, koprneči snubci? . . .

Tiha je hiša, mrtva so okna; človek gre mimo in se pokriža.

Devet tednov po svoji veseli poroki je umrl žalostno rodoljubni kancelist Jareb, in ko so odpirali drugo jutro duri in okna in ko so prihajali pogrebci, ni bilo gospe Lize v hiši in tudi ne v dolini šentflorjanski. Brez besede in brez sledu; šla je, kakor gre hud spomin, ki se prikaže nenadoma in izgine, da ostane za njim samo še žalostna misel.

Makovo polje.

Polje, polje, kakor kralj v škrlatu
se mi zdiš,

kot junak, ki pal je v svojem zlatu,
krvaviš.

Kot da dalja v ognju je splamtela,
mak žari,

kot da večnost tu je skrvavelá
srčno kri.

Vojeslav Molè.

Vitez Ivan.

(Dalje.)

Oj, vitez moj! Življenja dan
 na širo, cvetno sije plan,
 a na planjavi cvet noben
 ni le za sebe usajen;
 kraljevska roža lepa je,
 ker tudi lilija cvete,
 in mačeha in tulipan,
 pa mak, marjetice in lan.
 Iz teme dan se porodi,
 brez dneva blage ni noči,
 umakne letu se pomlad,
 jesen pa dozoreva sad;
 če zima potok zaledi,
 ga Vesna zopet oprosti.
 Neskončno, večno je vrvenje;
 objemi vse — to je življenje!
 A če želiš, če ne želiš,
 življenju le ne ubežiš;
 če niti Zakona tako
 v predivo žitja ti tekó,
 ne rešiš brige in težav
 in bojev se in izkušnjav.
 Da poživiš stotisoč dolgih let,
 ne najdeš kraja, kjer bi amulet
 bil skrit, ki bolečine vse ozdravi
 in hudih ur nevarnost vso odpravi.
 Če od tečaja do tečaja svet
 prehodiš in preiščeš vsako sled,
 nikdar ne najdeš čudesne doline,
 ne splezaš na skrivnostni vrt planine,
 ne stopi noga tvoja na morišče,
 kjer raslo čarodejno bi zelišče,
 ki srčne želje ti izpolni vse
 in bajk kraljestvo duri ti odpre.

V nadlogah dnevnega življenja
ponuja pa se ti zdravilo,
ki neusmiljenost trpljenja
vsaj omehča z dobroto milo;
užitek vsak olajša ti,
približa ti brezgrešni raj
in vsako slast oplemeni
in v zimi ti pričara maj.
Srce imaš; odpri zapah,
da najde vanj Ljubezen pot,
ne bodi te Ljubezni strah,
pripravi zanjo skromen kot.“

Prav milo vitez zdaj pogleda
dekle, v razvnetosti goreče,
in žalostno mu glas trepeče,
ko odgovarja brez togote:

„Besede tvoje kakor med,
ki pridne ga čebelice
iz žlahtnih rož nabirajo,
srce in dušo ganejo;
s sladkostjo bi premagale,
ne da opazi, moško voljo
in omehčale trdo glavo,
če bi povelju ne sledila,
ki tako moč ima nad njo,
da mora njega slušati
vkljub svetli rajski radosti
in satanskim peklenskim grozam.
Oj, v globočinah moje duše
živi skrivnostno sladka slutnja
o blagih urah čiste sreče,
o bajni slasti živih pravljic,
o čarodejni čaši vina,
ki brez pijanosti opojnost
daruje duši in razumu,
da se v nebeške visočine
na eterskih perotih dvigne
človeško bitje kakor duh

in čudovito reši se
težine trupla in prahu.
Ljubezen, ki je ne poznam,
prečesto se je prikazala
v daljave zročemu pogledu
in hrepenenju neprespanih,
kot večnost dolgih nočnih ur.
Prihajala je v rožni megli,
oblita s srebrom mesečine,
trepetajoče zlate zvezde
so se svetile ji v lasih.
Prihajala je brez glasu,
podobna angelu, ki plava
po zraku kakor lahka ptica.
Samo s pogledom rajskomilim
srca se mi je doteknila,
a v prsih mi je zagorelo,
po žilah vse mi je zavrelo,
nepremagljivo kopnenje
prevzelo mi je celo bitje,
da nisem bil v trenutku več
očetov sin in materin.
Kar je čutila moja duša
v nebeškokrasnih čudnih sanjah,
beseda tvoja ne opiše ;
preslaba je besede moč.
A vsemogoče je povelje,
ki moje volje pot ravna
in jeklo vliva v moje žile,
da morem tvojega vabila
mamljivi čar premagati.
Oj, kaj bi bilo brez svobode,
kar ti pretoplo mi ponujaš?
V ljubezni, krasni kakor roža
in sladki kakor rože med
in blagi kakor sveža rosa
pa mili kakor mlad cefir,
je vendarle strupena kaplja.
Le kaplja je, a vendar strup.
Kdor ljubi res, on ni svoboden,

ljubezni suženj on je zvest.
Cvetoče morda so verige,
dišeče spona, ki jih nosi,
mej svoje volje ne opazi,
ker mu ljubezen jemlje vid
in z vidom strogo, bistro pamet.
Svoboda pa je moj namen,
sovražno mi je, kar jo krajša,
umakniti se mora vse,
kar me na poti k njej ovira.“

Močno Ljubezen zatrepeče.
V njen glas se vmeša tiha žalost,
bolesten je odgovor njen :

„Ljubezni nočeš brez svobode ;
na rokah čutiš že verige,
ko slišiš govor o ljubezni
in ne veruješ, da lahko
soglaša dobro prva z drugo.
A je li um tvoj že razmišljaj,
kaj je svoboda brez ljubezni?
Odvračati od tvojih ciljev
te nočem in hotela nisem.
Ponudila sem ti oporo
za ceste po življenja krajih,
blažilo mnogim bolečinam,
mazilo za skeleče rane
in pozabilo za spomine,
ki škodoželjni spremljajo
v obup življenje brez počitka.
V ponudbi moji ni slepila,
ne obljubujem ti nebes,
ne precenjujem ti darila
po nepoštenega sejmarja
zaglušno bobnajočih vzorih.
Ponosno ti zahtevaš vse.
Bogat ljubezni je zaklad,
velika je ljubezni moč ;
a vseh bogastev, vseh moči
svetov brezmejnih ne obsega.

Pojahaj! Išči svetli cilj,
 ki ga ljubezen ne pozna.
 Brez hudovanja se umikam,
 le srčna žalost mi sledi.“ — — —

Očesa tren — in vse izgine.
 V večerni mrak zre vitez Ivan;
 začuden išče mu pogled
 prikazen živo, njeno sled,
 a v nočnem mraku ni ničesar
 ko drobne zvezde in tema
 in blede lune ozki ščip,
 ki gozdov in planin črnino
 s slabotnim svetlom ublažuje.
 Hladan čez plan skrivnosten veter,
 kramljaje tiho, popihuje;
 iz loga hip ter hip glasi
 samotnega se slavčka pesem,
 metulji nočni letajo
 po mesečini semtertja,
 hladan puhti iz zemlje dih,
 a vseokoli po planjavi
 uspavajoč pokoj se vlega.
 Prikazni ni in ni sledu.
 Mar bila je samo utvara?
 Mar sanje? Čudno žive sanje?
 Prikazni ni — samo trenotek
 nejasno slišiš iz daljave
 otožen, neizvesten glas,
 ko da je tam nekdo zaplakal.
 Trenotek le — in zopet mir.
 Trenotek le — minulo je.
 Po medlo osvetljeni cesti
 že jaha vitez brez skrbi
 in spet hité vse misli tja,
 kjer vseh željá mu cilj blešči.

(Dalje prihodnjič.)

Magda.

Spisal Milan Pugelj.

I.

oj priimek je Limbar, ime mi je Ana in sem hči zelo stare plemenitaške rodbine. Hitro teko leta, naglo mine mladost, zdi se mi, da sem se postarala v hipu. Zdaj mi že sive po sencih lasje, krog oči se zbira od dne do dne več gub, obe potezi tik nosu doli na obeh licih sta globočji in globočji. Oči nekako vodené — nekoč so bile velike in modre in mnogo so vedeli povedati o njih mladi kavalirji — postajajo bledejšje in bledejšje in se vdirajo vedno globlje pod obrvi. Minil je čas; kar je pred mano bodočnosti, ta je zelo vsakdanja pot tja do groba in smrti. In kdor nima bodočnosti, se naslaja z minolostjo, zakaj naše srce je tako ustvarjeno, da zahteva vedno nekaj samo zase.

Poletni večeri so zdaj zunaj in poletne noči, sredi njih pojo po holmih fantje, vriskajo, vihte klobuke v prešernem veselju in uživajo tako svoje mlade čase. Od juga dihajo rahli vetri, jelševje se ziblje v gozdu v pritajenem šumu, breze trepečejo z listjem in zibljejo v omamnem snu svoje tenke in nežne vrhove. V tisti vodi, ki teče preko polja, zažubori včasi, zagrga kakor potopljenec, počí včasi, kakor bi padel vanjo ploščat kamen, stara vrba se zamaje in iz dalje se zdi človeku, da se je zganil povodni duh, ki stoji tam ob bregu in se igra z ribami.

Na mojem gradu vlada velika tišina. Samo redkokdaj zazveni po dolgem in hladnem koridorju korak, rahel iz početka, potem glasnejši, približa se in izgubi zopet v nasprotni smeri. To je sluga Andrej, ki pogleda zvečer, če so okna po koridorju zaprta, če so sobe zaklenjene, in stopi ob koncu k meni in mi želi „lahko noč“. Nato je vse tiho kakor v grobu; tisti glasovi, ki prihajajo do mene skozi odprta okna, to so zvoki nature, ki zdaj ob času svojega življenja, v gorečem poletju, živi, diha s svojimi zelenimi in s klasjem poraščenimi grudmi, šumi, žubori in poje.

Jaz sedim sama v prostrani dvorani, pustim srcu, da sanja o minolosti, da sanja, ko je pač bodočnost tako vsakdanja. In samo

zato, da bi bili spomini živahnejši, položim predse papir, vzamem pero in ga omočim in pišem potem o prošlosti. Bogvekej je prišlo nadme, srce je tako mlado, kakor bi se rodilo to uro, moje misli so tako sveže, kakor bi bila izpolnila včeraj svoje dvajseto leto. In vsa minolost je tako blizu, da se mi zdi komaj par dni od tiste dobe, ko so se končali njeni neizpolnjenih želja in brezplodnega hrepenenja polni časi.

Zdi se mi, kakor da bi bilo komaj teden dni, kar smo sedeli v gledališču in je igral orkester intermezzo iz opere „Cavalleria rusticana“. S svojo mlajšo sestro in bratom sem sedela v loži na desno — moji starši so bili takrat že mrtvi — sedela sem in gledala tja v nasprotno ložo, kjer je sedel spredaj ob robu visok gospod s črno brado kakor že pač prej celo vrsto večerov. Svetločrna je bila njegova brada, svetločrni, veliki in nazaj počesani so bili njegovi lasje, črne in svetle so bile obrvi, a po licih, po čelu in po sencih je ležala hladna, nekako motnopotna bledoba. Desnica s svetlim prstanom je podpirala glavo, oči so strmele nekam kvišku proti stropu, kakor bi iskale nekakšnih sanj, nekakšnih izgubljenih upov.

Včasi se je nagnil na levo, kjer je sedela srednjevelika dama in se med predstavami vselej vidno dolgočasila. Njeno lice je bilo zagorelo, rdelo je v temni rdečici, ki je segala visoko gori do oči in senc in spodaj skoro do vratu. Njene oči so bile velike in temne, trepalnice so jih zastirale vedno do polovice in tako je vplival pogled vedno nekako strastnotrudno. Lasje so se svetili v črni potni boji in počesani so bili v frizuro, ki je skoro izzivala.

Včasi, ko se je sklonil med odmori k njej visoki gospod s črno brado, se je naslonila nenadoma nazaj in se zasmejala tako glasno, da se je ozrlo mnogo gledalcev gori proti loži. In ko se je smejala, so se videle natančneje njene rdeče ustne in skoro zasvetili so se ob takih prilikah njeni močni in blestečebelci zobje. Tretji gospod, ki je sedel na njeni levici in je bil velik in gladko obrit in ostrižen, je nabral svoj obraz v nasmeh vselej obenem ž njo, sklonil se je bliže in pobožal njeno levico. Potem je nekaj pripovedoval, ne da bi izpremenil veseli izraz na svojem obrazu, in ko je končal, se je sklonil vnovič in viňovič pobožal.

Kadar je človek mlad, pade tuintam nanj ljubezen tako iznenađa kakor blisk. Naenkrat je srce vse mehko in vse bolno in tako občutljivo kakor bolnik, ki je ves posut z ranami: miruje z zatis-

njenimi očmi, a če se ga kdo dotakne, pogleda nenadoma široko in plašno, nabere obraz v bolestne gube in zakriči kakor dete.

Prišlo je torej nadme hrepenenje, vse tisto, o čemer je človek skoro prepričan, da je nedosežno. Ampak srce je kakor otrok, ki vidi zvezdo na nebu in ne veruje materi, ki pravi, da je večja kakor zemlja, da jo je nemogoče vzeti z neba, objeti z rokami in se igrati ž njo kakor z zlato žogo.

Silna je tista ljubezen, ki me je obšla do visokega črnobradega gospoda, dolga je kakor moja mladost in kakor vse tisto nadaljnje življenje do današnjega dne. Do te ure — zakaj srce je tako mlado, kakor bi se bilo rodilo šele to minuto, in misli so tako sveže, kakor bi bile včeraj izpolnile svoj dvajseti rojstni dan.

Tisti večer — dolgo let je od takrat — ko je bila končana gledališka predstava, sem se izgubila od svojcev, potegnila preko obraza gost črn pajčolan, stopila k lakaju, ki je stal tik ekvipaže črnobradčega gospoda, in ponudila srebrn denar. In lakaj je pravil o njem vse po vrsti: da se piše Oton Jug, da je bogataš, da stanuje v lastni vili pri Sremu, da je dama samo hipna znanka in da je gospod, ki je ž njim, njegov rojak.

In potem se je razvijalo.

Tisti plamen v prsih, ki je bil prej medel kakor kresnica, se je razžaril in napolnil naposled vso mojo notranjost. To je bila ljubezen, brez katere je bilo nemogoče življenje, nemogoča misel na bodočnost. Treba je bilo tešiti srce, da ne umrje v obupu, treba je bilo gledati visokega gospoda, da niso ugasnile trudne in solzam hrepenenja izročene oči.

In takrat mi je bila prišla na pamet napol romantična in napol otročja misel. Šla sem k židu, ki je imel posel s posredovanjem služb, dala sem mu denarja, zatajila sem svoj stan in svoje ime in prišla tako kot uslužbenka v tisto vilo pri Sremu, kjer je stanoval moj visoki in črnobradi ljubljeneec. Tam se je potem pričela moja mladost in tam se je končala; tudi pravo moje življenje se je tam nehalo. To, kar je sledilo, je bilo kakor skaljena voda, ki je prestopila strugo in se je izgubila nekje sredi poljan in travnikov.

Eno samo dobo leta je trajala mladost, eno samo dobo leta življenje. Od jeseni do zime — pesem je bila odpeta, vrnila sem se k svojcem, omožila sem se, imela sem moža in brate in sestre in otroke, ampak to uro spoznam, da nisem imela nikogar: ne moža, ne brata, ne sestre, ne otrok.

II.

Ko sem prišla v vilo pri Sremu, je bila jesen. Bori, ki so stali na vrtu, so majali večer za večerom v hladni severni sapi svoje temne veje, in če je pogledal človek vanje skozi okno v mesečni noči, so bili videti kakor strahovi, ki se zibljejo zunaj počasi mimo poslopja. Tišina je vladala navadno okrog vile, ki jo je prekinil tuintam voz ali truden popotnik. Šel je počasi mimo spodaj po cesti, njegovi visoki škornji so votlo zveneli, ko je udarjal ž njimi ob trda tla, klobuk je imel potisnjen na oči in roke je tiščal v žepu. Pogled na cesto, ki se je izgubljala v dalji kakor sulica, na reber na desno, na dolino in potok sredi nje, in na gozd, ki se je širil preko holma, je bil nekaj zelo slikovitega.

Vila je bila okusno zgrajena in enonadstropna in jaz sem pospravljala v njej sobe in uravnavala svojemu gospodu obleko in perilo. Stanoval je v nadstropju na levi in najrajši je prebival v tisti sobi, ki je imela obrnjena okna doli proti dolini in Sremu. Tam izza holma so se dvigali zvoniki; kadar je bil soln čen dan, so goreli v solnčnih žarkih zlati križi kakor plameni. Ob večerih, zlasti kadar je bilo vreme južno, je plavalo skozi okna tako mehkožno zvonjenje, da je postal človek ves mehek, da je sklonil glavo in se domislil svojega življenja, ki se mu je zdelo tisto uro zelo nesrečno in zelo žalostno.

Oton Jug je stanoval torej zgoraj, miren človek je bil, mnogo je hodil po sobah s sklonjeno glavo in zelo mnogo je sanjal. Ob jutrih je vstal včasih zelo zgodaj, vrgel je preko rame puško, odklenil je spodaj pri durih velikega rjavega psa in je odšel ž njim gori proti gozdu. Ampak hodil je menda samo semintja, šetal po stezah, ki so bile vse posute od smrekovega in borovega bodičja, posedal po štorih in gledal nemara za psom, ki je lajal po gorovju in se podil za divjačino. Kadar je bil on na lovu, ni nikoli počil strel, in kadar se je vrnil, je prišel vselej prazen. Gledal je zamišljeno predse, včasih je posegel z roko v črno brado, pogledal je gori nekam proti oblakom, veliki rjavi pes je lajal krog njega, pridušeno cvilil, mahal z repom, obskakoval gospoda in se vzpenjal po njegovih obleki.

Tisti gladko obriti in ostriženi gospod, ki je sedel v gledišču dami na levo, je stanoval v pritličju in nazivali smo ga gospoda Evfemija. Rekli so, da je Jugov sorodnik, ki pride vselej na jesen v tiste kraje in na spomlad odpotuje. Gospod Evfemij je bil vesel in

prijazen človek, in ko sem šla včasih mimo njega, me je prijel z roko za obraz in se je z mano veselo pošalil. Ob jutrih je dolgo spal, popoldne je hodil na lov, in govorili so, da je strasten lovec. Pozno v noč se je vračal, prinašal je s seboj ustreljeno divjačino, vrgel jo v obedovalnici tik vrat na tla in se med večerjo potem nanjo oziral. Jugu je pravil o lovu, prešel na šport, na toalete in naposled na ženske. Takrat je govoril vselej v francoskem jeziku, opisaval razne, deloma pikantne dogodke in se med pogovorom včasih čisto nalahko smehljajal.

Za vrtom je stal hlev za konje in tik njega majhno poslopje, kjer so stanovali uslužbenci: hlapec, dvoje dekel in kuharica Janja. Jaz in lakaj sva stanovala v vilii, in sicer jaz zgoraj v tesni podstrešni izbi, a on spodaj v majhni sobici tik vežnih duri. Ime mu je bilo Žan, mlad človek je bil, zelo tih in zelo miren in včasih ob dolgočasnih popoldnevih, ko ni bilo doma gospoda, je pravil o svoji minulosti. Žalostne stvari so bile to, življenje človeka, ki se hoče dvigniti visoko, a pade zelo nizko. Kadar se je potopil v svoje spomine, je postal sentimentalni, zamislil se je, strmел je predse nekam v daljavo, in če sem ga tolažila in bila prijazna ž njim, se je pričel smehljati kakor v sanjah. Kakor sanjajoč otrok je sedel pred mano, hotel je povedati menda vselej nekaj mehkega, a besede so mu ostajale neizgovorjene v grlu.

Moj gospod je pričel ob večerih pogostoma ostajati zunaj. Vozil se je popoldne v mesto in prihajal pozno po noči nazaj; bled je bil vselej, nekako trudnobolan je bil videti in človek si je nehote mislil, da je doživel nekaj skrajno hudega. Jaz sem ga čakala vedno v predsobi njegovega stanovanja, in kadar je prišel, sem mu pomagala sleči suknjo, potem sem prižgala v njegovi sobi luč, poslovila se in odhajala. Pozdravljala sem, ali on je redkokdaj odgovoril. Tu intam je pokimal z glavo, sedel v naslanjač in se v tistem hipu zamislil. Včasih je vzel iz žepa bela drobna pisma, čital jih po vrsti, premišljal, pričlenjal zopet od početka in zopet mislil in mislil.

Moje življenje v tistih dnevih je bilo tako tiho, tako žalostno, tako polno lepega in breznadnega hrepenenja, da mi prileze še ta hip solza v oči, če samo malo premislim ves tisti mračni čas. Brez spanja so minevale noči, v svoji podstrešni sobi sem bdela, strmela enakomerno v temo in sanjala o tisti sreči, ki je nisem nikoli dosegla. Taka slutnja, me je obhajala že takrat, že v tisti dobi sem čutila v sanjah o svoji bodočnosti nekaj silno grenkega in bolestrnega.

Tuintam, ko sem sedela v predsobi pri odprti knjigi in čakala gospoda, ki je hodil bogvekod, se me je polotevalo silno hrepenenje. Zdelo se mi je, da rastejo iz mojega telesa na obeh straneh peroti, da jih bo zdajzndaj mogoče razmahniti in se dvigniti na njih nekam v višavo in potem hiteti dalje, vedno naprej in vedno za ciljem. Sklenila sem čestokrat trdno, da bom stopila pred njega tisti hip, ko se bo vrnil in zaprl za sabo vrata, povedala mu resnico in tako končala z enim mahom vse dvome. Ali ko je prišel, sem začutila v prsah vselej nenavadno mamečo toploto, ki se je dvigala gori proti vratu, ga nekako stisnila in onemogočila vsako besedo. Nekaj me je tiščalo v grlu, v očeh so mi menda stale solze, poklonila sem se molče, pomagala sleči suktnjo in prižgala potem v sosednji sobi veliko rdečo luč. Izpremembra se je dogodila samo enkrat in tudi takrat je ostala brez posledic, brez uspeha in brez zmisla.

Tisti večer sem čakala silno dolgo. Sedela sem, gledala predse v svetiljni plamenček, ki je včasih zatrepetal in nalahko zaprasketal za zelenim steklom. Pred mano na mizi je ležala odprta knjiga, kjer opisuje Goethe bolečine mladega Wertherja, toda nisem čitala. Mislila sem, kako bom stopila pred njega, ki pride vsak čas po stopnicah gori ter odpre vrata. Silno trden je bil tisti večer moj sklep: stopiti pred njega, poklekniti, okleniti se njegovih kolen in povedati... Ko je kmalu nato vstopil, sem bila vznemirjena kakor še nikoli prej. Tresla sem se po vsem životu; ko sem prižigala v njegovi sobi luč, mi je padlo na tla steklo in se razbilo. Ozrla sem se plašna — on je sedel že v naslanjaču tik postelje, in jaz sem stopila pred njega, padla na kolena in poljubila njegovo roko.

„Je že dobro“ — je rekel in me pobožal po laseh. „Nič hudega. Zradi mene vam sploh ni treba vse noči prečuti, mene sploh ni treba čakati. Lahko noč!“

Odšla sem. Po stopnicah gori sem tavalala kakor v omami, s trudom sem odprla vrata v svojo izbo in legla nerazpravljena preko postelje. Strašna je bila zame tista noč: mislim, da sem jokala do zore.

(Dalje prihodnjič.)

V Babilonu svobode.

Piše Vladimir Levstik.

(Dalje.)

ar je slik, se nahajajo najznamenitejši zakladi luksemburškega muzeja v dveh sobah na desni; ena izmed njiju je posvečena impresionistom, druga pa inozemskim umetnikom. Kakor na gostilji si prihranimo tudi mi najlepše za konec in si oglejmo dela mešanih šol, razobešena po glavni vrsti prostorov, kamor dospemo naravnost skozi dvorano plastike.

Najlepša v prvi sobi je „Le pauvre pêcheur“ — „Ubogi ribič“ Puvis de Chavannesa. Široka reka s peščenimi bregovi. Žena si daje na bregu opravka z otročičkom, ribič pa stoji v čolnu z otožnovdano zamišljenostjo na bledem obrazu, sklepa roke čez predpasnik in zre na mrežo, kdaj mu jo bo dvigniti. Kakor vsa dela tega umetnika, je izvršen tudi „Ubogi ribič“ v srebrnosivem osnovnem tonu s kar najvarčnejšo uporabo barve in z dekorativnim učinkovanjem črt in ploskev. Ubranost tega dela je toli globoka in nežna, da predstavlja pač večjo odnosno vrednost nego velike stenske slike Puvis de Chavannesa v Panthéonu.

Znameniti so Duranovi „Pommiers“, t. j. „Jablani“, zasajene na sočnem travniku za reko, ki se vije sinjezelena mimo hribovja v ozadju.

Tu vidimo več krajin Harpigniesea, čigar podobo smo opazili med kipi. Solidno, skrbno slikani razgledi na gozdne robove, na močvirje v mesečini in slične stvari manjšega obsega, v katerih je mnogo intimnosti in individualnosti brez vsakršnih kričečih pretenzij. Caruje pa povsod mogočni hrast; v njem je menda gledal umetnik sorodnika svojemu značaju, da ga je slikal s toliko ljubeznijo. Nisem je videl Harpigniesove slike brez hrasta. Gotovo je tudi ta posebnost naklonila Thennissena, da ga je izklesal iz hrastovine.

Pozornosti zasluži končno Bastien Lepageja „Pions“, dokaj obilno štirjaško platno, predstavljajoče kmeta in kmetico, ki si na košnji odpočivata v travi. Bastien-Lepage slika vobče prizore iz kmetijskega življenja z vestnim realizmom, obilnim tehničnim znanjem in skrbnim opazovanjem vsega, kar je značilno.

To so najboljši umotvori prve sobane; biser med njimi je pač Puvis de Chavannesa „Le pauvre pêcheur“ poleg velike marmorne skupine Rodinove, ki se dviga na sredi . . .

„Baiser“ je naslovljeno to delo, kar pomeni „Poljub“. Krepak, orjaški mož in šibka njegova družica, seveda akta, sedita na skali, privijajoča se drug k drugemu in tesno objeta. Ona sklanja glavo na njegovo ramo, on pa ji pije z ustnic brezkončen poljub. Vse je tako mehko, v velikih, blagodejnih masah, brez potrate detailov; ta tehnika je v kiparstvu to, kar v slikarstvu tista impresionistna meglenost obrisov, ki tako silno povzdiguje učinek.

Kakor ideje vseh velikih umotvorov, je tudi ideja Rodinovega poljuba nekako skrivnostna. Ali drhti v srcu tega orjaka morebiti nekako sočutje do slabotne ženske, ali ji ni zašepetal, predno so se strnila njiju usta: „Bodi vsa moja, hočem te varovati? . . .“ Prej bi skoro rekel, da je položil umetnik v ta marmor globlji problem: Mož in žena sta se našla v ljubezni. Z nenasitno žejo srka silni on njen sladki, nežni čar, ki ga oplojuje in krepi, da postaja še silnejši, mogočnejši in bogatejši. Bočijo se mu prsi, napenjajo se mišice krepkih rok. Ne, za njo se ta mož ne meni: Kaj mi je do tebe? V tvojem srcu ljubim sebe samega; in če pogineš, menim se za to! —

V naslednji sobi visi vrlo opazovana in ubrana slika Bussona, predstavljajoča „Začetek naraščanja reke Loire“. Zaslužila bi si boljšega mesta; toda tu bodi povedano, da zlasti v luksemburškem muzeju dela pogostoma menjavajo prostore, ker država na vsaki razstavi kupi kaj novega in poišče prostor z raznovrstnimi izpremembami. Tako romajo slike iz sobe v sobo, in „Potevoditelji“, ki jih navajajo po krajevni razporedbi, odrečejo tujcu pogostoma svojo pomoč. V takem slučaju se je treba obrniti do številnih, lično uniformiranih paznikov, ki vselej postrežejo s podatki.

V krvavo tragedijo vojske te predstavlja Lagardejeva „La Retraite“, — „Umikanje“ vojaških čet skozi zimski gozd po zasneženi cesti. Skozi smreke sije rdečkasto večerno nebo. Konj se je zgrudil ob poti; četa ga je pustila, stopa dalje in izginja. Slikana je — kakor seveda celo platno — v napol brezobraznih lisah, ki pa dajejo živ vtisk gibajoče se množice, ako jih gledaš od daleč.

Ubranstvo mesečine je zelo srečno tolmačena v Binetovi sličici „Usines à Rouen“ — „Tvornice v Rouenu“. Reka, za katero se dvigajo poslopja, je čisto sinja od hladne svetlobe ščipove noči; mesec se odseva v zlatem stebru in jo reže na dvoje.

Tretja sobana.

Guignonova slička „Paysage de Provence“ je zelo majhna in neznatna; toda ustopi se pred njo, zaglej se v ta košček provençalske zemlje; teh par travnikov in njivic med dvema gozdoma in pod nebesom, ki je tako iskreno ubrano k skromnim barvam pokrajine, in zavedel se boš, s kolikim čuvstvom je slikan ta kotiček iz domovine trubadurjev.

Na nasprotni steni visi Bonnayejev „Job“. Umetnik ga je predočil kot revnega, bolnega, pohabljenega starca, ki — vsaj meni se je dozdevalo še vselej — nekako hinavsko vpira zelo pobožen pogled v nebo. Vse telo mu je pokrito z ostudnimi gobami, in človeku se nehote vidi, da je osredotočil umetnik ves napor svoje zmožnosti v to, da kar najpristneje upodobi ostudno bolezen. Preslikal je vso golo polt še enkrat z njenim tonom tako, da tvori nebrojno drobnih gričkov, med katere se je ulegla rahla asfaltna lazurfa, ki daje neznosen vtisk gobavih krast. To je sicer zanimiva in srečna rešitev zgolj tehničnega vprašanja, ki pa sama na sebi še ne stori umotvora. Kajti lepotni problem gotovo ni rešen v delu, ki navdaja gledalca z gnusom. Znanec-umetnik, kateremu sem izrazil svoje pomisleke o tej sliki, me je oštel zaradi mojih filistejskih nazorov; radoveden sem, če bi bil on sam pripravljen, slikati Joba à la Bonnay, ako bi ga Jehova ne bil udaril z gobami, temveč z zlato žilo!

Mogočna v barvi in svetlobi je Gagliardinijeva pokrajina „Roussillon v Provenci“. Kraj leži vrh griča, kamor vodi cesta, obsajena s kostanji. Solnce kar kipi na tej sliki, ustvarjeni z veliko smelostjo v potezi in srečnim preračunanjem barvnega učinka na daljavo, dočim najde oko le ploskve in gruče pastozno nadevanih barv, ako jo hočeš videti od blizu.

Radovednost čitatelja naj mi oprsti sebično naštevanje le tistih del, ki se mi zde po najboljšem prepričanju v prvi vrsti vredna omembe na prekratko odmerjenem prostoru. Kdor bo hodil sam po luksemburških dvoranah, jih bo videl več; kdor ne bo hodil, naj se zadovolji s splošnejšimi vtiski — razen, če mi preskrbi založnika za par tisoč strani debelo knjigo z ravno toliko ilustracijami, ki jo bodo naši neprešteti mecenji in bibliografi plačevali po sto kron... Ne? . . . Dobro torej!

Na desni strani vrat, skozi katera dospemo v četrto sobo, visi Lefeborejeva „Vérite“. „Resnica“ se nam prikazuje tu kot veličastna gola žena, ki z resnim licem gleda kakor iz neizprosne višave v nižino in dviga blesteče zrcalo nad božanstveno glavo.

Bouguereanova „Jeunesse“ na levi pa kaže mladost v prelestnem dekliškem aktu. Brezskrbna deva se smehlja in igra s hudobnim Amorjem, ki sedi na njeni rami; vidi se ji, da ne sluti tragike ljubezni, temveč se vdaja le njeni mameči prvi zarji, za katero se ji še ni odkrilo razočaranje.

Na Guillemetovem „Paysage“ je združen travnik s pasočimi se ovčami v učinkujoč kontrast s Parizom, ki se dviga v ozadju ter osredotočuje napram preprostosti pašnika svojo karakteristiko svetovnomestne kulture v Eifflovem stolpu, ki siv in mogočen kipi v nebo.

Boulard, „Falaises de Sotteville...“ Na levi mirno morje do nedoglednega obzorja, na desni strmi, kakor odsekani rumeni bregovi. Težko in sivo je nebo, polno sopare in tesnobnih obetov. Skozi to sivo atmosfero sije vroče solnce in opaja breg in sinje globine... Kdo še ni gledal takega prizora v velikem ali v malem in čutil v svoji duši odmevov velikega, slepega koprnjenja, neutešenega in potlačenega k žejnim tlom, tistega skrivnostnega občutja, ki ga je Boulard v svojih Sottevillskih obalih tako srečno začaral na platno?

Polna lepote in zanimivosti je Besnardova slika, predstavljajoča mlado žensko z rdečkastozlatimi lasmi med dvema svetlobama. Svetloba in barva sta Besnardu vse in vse dosega ž njima: on ne rabi niti ene jasne konture.

Na nasprotni steni visi v enem kotu Carlosa Chaplina portret mlade deklice, na drugi pa njegova slika „Souvenirs“ — „Spomini“. Poleg mojstrske tehnike se odlikuje dekličji portret po nedolžni milobi mladega obrazka, ki ga ni prav lahko pozabiti. Te modre oči zro tako odkritosrčno v gledalca in na cvetočih ustnicah plava toli deviški izraz, da se ne bi mogel čuditi slikarju, ko mu je ta slika kot delo daleko bolje uspela nego „Spomini“ na drugi strani. Ti predstavljajo mlado žensko z razgaljeno grudjo, ki se v mehkih mislih naslanja nazaj, napol mežeča in vsa rdeča od morda nedavno okušene sladkosti, ki jo v duhu sreblje še enkrat in jo bo še in še. Njena ljubka sestra, ki smo si jo ogledali pravkar, pač še nima takšnih spominov...

Nedaleč odtod se nahaja Besnardov akt, predstavljajoč žensko, ki se greje zvečer pred kaminom, oblita z zlatimi in rožnatimi odsevi, ki diskretno igrajo preko njene nežne polti.

Portret matere je običajno eden izmed najlepših umotvorov vsakega umetnika. Desvalliers ga je ustvaril z veliko finostjo in sigurnostjo, a daleko ne tako krasno kakor Whistler, čigar „Mati“

se nahaja ravno tu. Ta Whistlerjeva slika je dokument vse njegove blesteče zmožnosti, doseči bogat učinek in harmoničen akord barve s skromnimi sredstvi in brez kričeče nakopičenih tonov. Tiha preprostost ozadja in — skoro bi rekel — monohromnost barve se nepopisno prilegata izrazu starkinega obličja, ki kaže gledalcu svoj častitljivi, plemeniti profil.

Precej soroden Whistlerju, se povzpenja skoro do njegove višine Saint Aman-Jeanov „Ženski portret“, kjer se mlada žena v rožnati bluzi poljasno riše v profilu na sivkasto zelenem ozadju.

Povest o čisti Suzani je priljubljen predmet slovstva in umetnosti, bogaboječemu verniku je posvečen zgled pravičnosti božje, skeptiku pikantna epizodica kdovekaterega hebrejskega Boccacia. Slika, ki jo je zajel sloveči Heuner iz te zgodbe, jo zelo prikupljivo ilustrira, dasi priča nekoliko preveč o vplivu akademičnega klasicizma. Akt Suzane n. pr. ni žena današnjih dni, temveč polideal, prikrojen po grškem kánonu. Moderni umetnosti se zdi nasprotno temu tako umevno, da išče svoj estetični, z vsakim vekom se menjavajoči vzor v moderni ženski, ob katere kultu smo se tudi mi navadili ceniti male nožice in ozke pasove, da si tega niti ne šteje v posebno zaslugo. Helenizujoči klasicizem je bil vselej rastlina brez tal; niti Rafaelove madone niso ideali, temveč predmeti njegovih neutешenih — in, kar se tako rado taji — tudi zelo neutешljivih strasti.

Brez nenavadnih slikarskih vrlin je zanimiva Fautin-Latourjeva slika „Un atelier aux Batignolles“ zato, ker so vse osebe na nji portreti sodobnih umetniških in slovstvenih prvakov. Slikar pred stojalom je na primer sloveči impresionist Claude Monet, sredi skupine, ki stoji za njim, pa spoznaš na prvi pogled velikega naturalista Emila Zola.

Šesta soba nam nudi troje del, ki ostanejo za vse čase med največjimi umotvori.

Takšen je Carrièrejeva „Famille“ — rodbinica, združena v tihi, srečni ljubezni. Carrière je slikar mladane monohromnega, sivkastorjavega somraka, v kakršnem se tope obrisi in se osvobaja duša izza razgubljajočih se form.

Takšen umotvor je njegova „Maternité“, predstavljajoča mater in njeno ljubezen do otrok. Nič geste, nič teatralike, le en sam poljub. A kako je slikan izraz tega poljuba, ki ne zaostaja za Rodinovim!

In takšen umotvor je končno Besnardov „Port d' Alger au crépuscule“ — „Alžirsko, pristanišče ob solnčnem zahodu“, ko igrajo zadnji žarki v neštetihih refleksih nepopisne orgije barv.

Laurentov „Portrait de madame X.“ v sedmi sobi je zelo skrbno slikan z impresionistovsko tehniko, ki ne zgrešuje učinka. Zakaj slika, obstoječa v bližini iz raznobarnih črt in lisic, se zlije v primerni daljavi v prelestne tone, ki podajajo polt obraza in rok ter tudi barvo obleke in ozadja z največjo svežostjo.

Zelo lep je Gilbertov pastel „Portrait de Madame S. W.“, podan v toplih, nevsiljivih tonih z vestno sigurnostjo v potezi.

Carrièrejev „Krist“ na križu je dokument posebnosti tega slikarja in boljši od marsikaterega „Krista“.

Besnardov „Portrait d'un graveur“ predstavlja bakrorezca pri delu in kot akvarel v nenavadno veliki obliki ni manj virtuozen od njegovih oljnatih slik.

V naslednji sobi visi Moreaujev akvarel „Saloma“, predstavljajoč kraljevsko plesalko v orijentalškem nakitu, ko sredi plesa zagleda pred seboj prikazen odsekane glave Ivana Krstnika. Slovstvenih in umetniških uporab tega predmeta je legion, med njimi pa zavzema pričujoče delo gotovo eno izmed najindividualnejših mest.

„La Loge“ Gastona Latoucheja je akvarel, predstavljajoč gledališko ložo z vsem čarom barve in svetlobe, morda še bolje od znane Kampfove slike istega naslova.

Mnogo vsebine je v Cottetovem triptihu „Au Pays de la Mer“ — „V deželi morja“. Levi del predstavlja „tiste, ki odhajajo“, krepke, resne mornarje, sredina „slovo“, ko sedé odhajajoči v krogu družine pri skromni večerji in plava nad vso družbico tesnobna otožnost trenutkov, ki so lahko zadnji v njih skupnem življenju, desni del pa „tiste, ki ostanejo doma“, zročé žalostno z morske obali tja na neskončno obzorje, kamor je ravnokar odplula vsa njih sreča in nada.

Simonova „Procesija“ v naslednji sobi je podana s krepko naturalistično karakteristiko. Duhovna pastirja sredi naivnopobožne čede sta tipa, kakršnih ne najdeš kmalu. Človeku se skoro zazdi, da gre umetnik v svoji vestnosti preko estetične meje.

Dobro opazovana in vrlo slikana je Raoul Dugardierjeva dama v svetli toaleti, šetajoča ob morju, z naslovom „Sur la Plage“.

Marlinova „Maison au Sobil“ — „Hiša na solncu“ kaže sprednjo steno nizke hišice, na levi zasenčene od zelenih vej, v polnem žaru opoldanske svetlobe. Slika je izvršena v pastoznih pri-

tiskih s kratkim čopičem in v bližini sama podobna nepogljani steni. Ravno s to tehniko pa je dosegel umetnik neprekosljiv efekt vroče, pekoče luči in dovršeno barvno in snovno karakteristiko.

V predzadnji sobi smo.

Seyssotova krajina „Sainfoins au Soleil couchant“ kaže takozvano sladko deteljo v polnem cvetju ob solnčnem zahodu. Bogate, opojne barve takšnega prizora, ki si jih vsakdo lahko predstavlja, so krepko in virtuozno podane.

Milcaudeaujev pastel „Mati in otroka“ predstavlja revno družinico ob luči svetiljke z globoko intimnostjo in z izkoriščanjem vseh prednosti te nežnomehke tehnike, v kateri so Francozi že od nekdanj mojstri vseh mojstrov.

Boucherjeva pokrajina „La Marne a Saint-Aulde“ kaže tiho reko z zaraščenimi bregovi v poslednjih odsevih večera; nadahnjena je z vso poezijo solnčnega zahoda.

Odlični karikaturist Charles Leandre, ki utegne biti marsikomu omiljen znanec iz francoskih humorističnih listov, ni samo ilustrator, temveč tudi izboren portretist, o čemer priča njegov pastel „Portrait de G. C.“, poln karakteristike, izvirajoče pač iz Leandrovega poglavitnega poklica.

Flandrinova „Solitude“ — „Samota“ je lepša od marsikaterega Böcklina. V ozadju skalnat vrh, v osredju visoka, resna drevesa molččega gozda, spredaj trata, na njenem zelenju pa sedi zamišljen modrijan v rdečem zvitem plašču, ki tvori z barvo trave mogočen akord. In ta modrijan, ki morda ravno sanja, da je objel vso resnico in razbral poslednjo skrivnost, je tako neskončne majhen spričo veličastne narave! . . .

Louis Picard. „Femme qui passc“ . . . „Mimogredoča dama“ stopa zvečer čez most. Za njo se vidi Seina in dve veliki zeleni luči se odbijata v nji. Slika je vrla v barvi in gesta dame je izborna ujeta.

Dufau kaže v svoji „Jeseni“ melanholično ubranost lepih aktov in zlatih barv, s katerimi se odeva narava, predno jo uspava zimski sen. Položil je v svoje delo mnogo občutja in mojstrsko podal vse rahle biserne sinjesivkaste, rožnate in bronaste tone golih teles, grupiranih ob marmornem vodnjaku; le rumena barva venočega parka v osredju dela prenervozen vtisk, ker nima dovolj protitežja v koščku sinjega neba, ki se razprostira' zgoraj na levi.

Ernest Quost prestavlja v svojem „Paysage“ gledalca v pomladen log, na sočno trato, med vitka debela in mu odpira

polprost razgled na opeknato streho, ki se kaj prijetno riše za živim zelenjem.

Bosjaško svobodo je ovekovečil Musnier v svoji sliki „Chemineaux“, ki visi v zadnji sobani. Večer pada na zemljo. „Potepuha“ sta se ustavila ob vodi; eden drži roko za pasom ter gre z izrazom notranjega miru naokrog, dočim se je drugi spustil na kolena in zajema vodo iz potoka.

Tu vidiš tudi pastelni portret nadarjenega, a rano umrlega novelista Rodenbacha, ki ga je naslikal Levy Dhurmeyer. Pol-srednjeveško mesto v ozadju je pisateljeva domovina, starodavni Brügge.

Pobožna bralka! Štej mi v dvorljivost, da sklepam izprehod po glavnem oddelku luksemburškega muzeja z Bouguereaujevo „Vierge Consolatrice“. „Devica tolažiteljica“ pa je zares nekoliko boljša od običajnih Marij. Bogorodica sedi na prestolu, razprostira roke in gre navzgor: ni ga leka za neozdravljive rane, a pozabiš jih lahko, ako se zaveruješ, da jih je zadala nevidna sila iznad oblakov, ki te pogostoma osrečuje s tem, kar te boli. Marija ne more oživiti mrtvega otroka, ki leži pred njenimi nogami, lahko pa dovoli nesrečni materi, da na njenih kolenih izjoče svojo bolešt. In uboga žena je vendarle srečna, saj je „ultima ratio“ vsake ne-uslišane molitve ta: Bog že ve, kaj stori, ne sodimo njegove volje! —

Risba in izraz sta enako dobra; toda nesrečni umetnik je pri mrtvem otročičku pozabil na figovo peresce . . . Joj, kako sta se nad tem zabavala dva Angleža, ki sem ju nekoč našel pred to sliko! V svesti si svojega barbarstva sem se umaknil pred impozantnostjo germanske kulture in šel dalje.

Tako stori tudi ti, moj bralec, in pospremi nas v oddelek impresionistov. Tam najdemo dela šole za ostro začrtanimi načeli, dela započetnikov impresionizma, ki zategadelj najjasneje kažejo vse posebnosti in težnje te smeri, tudi pri nas Slovencih častno zastopane od mojstrov Jakopiča, Groharja, Jame i. dr. Da bomo bolje umevali slovenske umetnike, posvetimo njih francoskim prednikom več in temeljitejšega razmotrivanja!

(Dalje prihodnjič.)

Strup.

Spisal Fr. Strnad.

(Dalje.)

ekaj čudnega, dvoumnega je to naše življenje s svojimi brezštevilnimi pojavi, s svojimi iz temnih globin prihajajočimi emocijami . . . s svojo energijo in — svojo onemoglostjo . . .

Človek hoče in mora hoteti, a vendar gre vse svojo pot! . . .

Nekaj lepega je življenje, dokler človeku srce še hrepeni, a življenje postane grenko breme, kadar je v prsih izvibrirala zadnja želja — kadar je apatija izpodrinila življenjski nagon . . .

Potem je življenje samo še mehanizem brez veljave, mehanizem brez nobene vrednosti . . .

Tak mrtev mehanizem je moje življenje. Le nekaj je še, kar ga hrani, kar mi brani, da mu ne ustavim teka, in to je — maščevalnost!

Ko bi ne bilo želje po osveti, ah, potem, kako rad bi se iznebil tega bremena, kako rad bi se odpravil tja, od koder ni vrnitve . . .

Pozabiti, ničesar vedeti — kaka sreča! . . .

✱

Včasih sem dvojil o vsem... dvojil celo, sem li jaz res jaz... je li res kdaj živela Gabrijela, res živela in trpela moja mati... dvojil o vsej preteklosti svoji... o vsem tem, kar sem bil doživel... kar me je kdaj mučilo ali veselilo... Vse se mi je videlo kakor v sanjah... nekaj motnega, neprozornega je obdajalo moje misli...

Ni čudno potem, da sem dvojil tudi o svoji poštenosti in dvojil celo o poštenosti lastne matere! . . .

Kakor bi se bile megle zgrnile nad mojo glavo in kakor bi se mi bila težka skala zvalila na prsi, tako mi je bilo vselej, kadar sem se spomnil onega večera, ko je skušal oče spraviti iz matere tisto skrivnost, ko je hotel zvedeti njen greh... Ko sem bil začel pojmiti vso stvar in sem se bil izpametoval toliko, da sem umel, kaj bi bil rad vedel oče, me je često nadlegovala misel, da je mati morda res kaj zakrivila in da je to vzrok očetove krutosti in naše nesreče.

Včasih me je bilo sram takih misli. Čutil sem, da grešim zoper spoštljivost, ki sem jo dolžan svoji materi, in bil sem prepričan, da je nemogoče, da bi bila moja dobra mati storila kaj takega, kar bi se ne skladalo z nrvnostjo in dolžnostmi zakonske žene. A vedno zopet, vedno zopet sem začel dvojiti. Tičala je čudna logika v načinu, kako sem izvajal tistikrat eno stvar iz druge. Svojega očeta sem črtil in bila bi mi prava slast, slišati, da ni — moj oče! Na drugi strani pa bi se mi bilo krčilo srce, če bi bil doznal, da moja mati ni tista vzorna ženska, za kakršno sem jo vedno smatral. Vsekakor pa sem hotel zvedeti resnico! . . . Kajti srce mi ni dalo miru . . .

Bil sem zopet na počitnicah; če se ne motim, je bilo to po peti šoli. Oče je bil nekega dne zopet grozen. Vse, kar mi je bil že kdaj rekel grdega, je ponovil in jaz sem bil do skrajnosti razjarjen in užaljen. Zvečer pa sva bila z materjo sama doma. In to prilikom sem hotel porabiti in jo vprašati. Ali dolgo mi ni hotela beseda iz ust. Težko je otroku tako vprašanje materi nasproti! Kakor bi bil slutil, kako zelo jo bo bolelo! Toda negotovosti nisem mogel prenašati več in naposled sem se ujunačil. Pokleknil sem pred njo na tla, naslonil glavo v njeno naročje in jo zaprosil:

„Mati . . . mati . . . povejte mi, ali ste krivi?“

Kakor bi ji bil zasadil nož v srce, je odskočila s svojega sedeža in samega presenečenja, morda tudi bridkosti, ni mogla dolgo ničesar odgovoriti.

„Sin!“ to je bila edina besedica, ki jo je po dolgem času s trepetajočim glasom spravila preko ustnic.

A jaz sem prosil dalje:

„Odpustite, odpustite, mati, a meni bo potem lažlje pri srcu, ko bom vedel resnico! . . .“

Kakor bi bila uvidela istinitost mojih besedi, se je potolažila. Sedla je nazaj in rekla s solznimi očmi:

„Jaz sem nedolžna!“

Meni se je odvalil kamen od srca, a obenem me je premagala ogorčenost do tiranskega človeka in vzkliknil sem:

„O zakaj . . . Zadnjega postopača sin bi raje bil, o mati! . . .“

Ona se je vzgrozila. „Molči, molči! . . . Ne govori tako in ne greši! . . . Trpeti morava in moliti zanj, moliti, druge pomoči ni! . . .“

Razjokal sem se. Nepopisna je bila bol mojega srca.

„Jaz sem nedolžna!“ — —

O zlata moja mati, kako si izgovorila to! Kolika vdanost je trepetala v vzdihu, ki je spremljal te besede . . .

„Jaz sem nedolžna!“ — — —

Od tistih dob sem svojega očeta še bolj črtil! Od tistih dob sem vedel, da se moram maščevati! . . . —

✱

O Gabrijela, kaka škoda, da nisem umetnik, kaka škoda, da mi ni dan dar poezije! O, kake himne bi ti hotel zapeti! Toda čemu, čemu? Kaj bi ti hasnile sladko zveneče besede iz mojih ust? Čemu, čemu! Vse je bilo prevara in zmota — mameč sen, ki se ni smel, ni mogel uresničiti! Ti nisi mogla drugače, vem, in tudi jaz ne! „V usode knjigi pisano stoji, da pota najina na dvoje gresta!“ In zoper to, kar določi usoda, ni ugovora, ni instance! . . . Tako je, ker drugače biti ne more!

Ljudje mislimo, govorimo, delamo, hrepenimo, a vse gre svojo določeno pot! — —

Vse je bilo prevara, vse grenka zmota, o Gabrijela, in vendar je bilo vse tako lepo! . . . Zame vsaj! Misel na tisto mi je še zdaj kot pogled na jasno pomladansko nebo, kakor pogled na cvet, spočet iz rosnega jutra.

O bilo je lepo, zlasti tistikrat, ko so se prvič strnile najine ustnice v plameneč poljub! . . .

Večer . . . temoten, skrivnosten večer, a na daljnem nebu zlate zvezde kakor svetla angelska očesca! . . . Vse tiho okrog naju, kakor bi ne bilo nobenega drugega človeka na zemlji, kakor bi bila sama, čisto sama na vsem božjem svetu! — Cvetlice dehte, vonj resede in vrtnic prodira do naju, drugače nobenega pojava večno ustvarjajoče narave . . . Vse miruje, vse sniva — bediva edino midva. A tudi midva le napol! Nobene besede ni iz najinih ust, kakor bi se bala motiti sveti mir, ki preveva vsemirje . . . molčiva, kakor bi se bala kaliti harmonijo, ki spaja najini srci, kaliti blaženost, ki polni nebo in zemljo v tem trenutku . . . Molčiva, a povedati si imava toliko, toliko! Povedati si imava toliko in oba veva, da mora biti povedano . . . oba veva, da morajo še v mogočnejših akordih zazveneti strune! In vendar molčiva! Najina pogleda sta obrnjena pobožno v zvezdnato nebo in najini duši molita in trepetata v sladkem koprnenju . . . Mirno sediva in se ne ganeva, in vendar hitiva drug drugemu nasproti! . . . Najine misli se objemajo, najina čuvstva se izlivajo v čudovito simfonijo . . . Najini duši se opajata in najini telesi drgetata v nepopisnem razkošju . . . Ljubiva se in želiva, in vendar naju navdaja strah, vendar se bojiva drug drugega! . .

Strune morajo zazveneti, in vendar molčiva in glasu ni iz najinih ust . . . Najine misli se poljubujejo in najina čuvstva se objemajo . . . Nekaj nevidnega se snuje okrog naju . . . nekaj tajinstvenega naju obdaja . . . privija bolj in bolj drug k drugemu . . . Bojiva se, a najin strah je sladak! . . . Strune morajo še mogočnejše zveneti, to veva oba . . . Bliže in bliže si prihajava in že čutiva drug drugemu utripe srca . . . In že zveni in se razlega! . . . Najin strah raste, a s strahom raste sladkost . . . Oba veva, da mora priti, a vendar se ustavljava, kajti tudi pričakovanje je sladko in polno blaženosti . . . Toda naposled naju je premagalo ono veliko hrepenenje . . . morala sva se izpovedati . . . zazvene so strune v divnih akordih in zatrepetalo je v tiho, zvezdnato noč:

„Jaz te ljubim, tako ljubim, Gabrijela!“

„O ti dragi, ljubljeni moj!“

In čulo se je kakor ihtenje, ihtenje, porojeno iz prevelike sreče . . . Tvoje oči so se porosile . . . kakor dve zvezdi, dve krasni zvezdi so se svetile, da so bledele zavisti njih sestre na temnem nebu . . . Intenzivneje so dehtele vrtnice in reseda . . . Po drevju je zašuštelo . . . sladko vznemirjenje se je lotilo nočne tihote ter se spojilo z drhtenjem najinih src . . . Zbežal je strah in storila sva, kar so bile že davno prej storile najine misli in najina čuvstva . . . Najine ustnice so se strnile v čist, vzvišen poljub in najini telesi sta strepetali v plamenu najsvetejšega ognja . . . —

O zakaj, zakaj sem se osmelil, o zakaj sem storil to?

Vse je bilo samo zmeta in prevara!

Zakaj nisem molčal, zakaj se nisem premagoval še nekoliko časa? Tebi bi se potem ne bilo treba kesati, ti ne bi preklinjala zdaj mojega spomina! Tvoje ustnice bi bile neoskrunjene in ne očitala bi ti ob strani tvojega izvoljenca vest, da so se pred njim doteknile že drugega . . .

O, grešil sem, ker bi bil moral vedeti, da pride tako! Toda bil sem človek in človek je slab — premotiti se da upom, ko se pogreza že v pogubo . . . Grešil sem hudo, hudo zoper tebe, toda pomagati si nisem mogel. Priznal sem ti ljubezen in te poljubil — ah, kak zločin! Toda omagal sem, ker sem te ljubil, ljubil tako brezmejno, tako neskončno! . . .

Odpusti, Gabrijela!

Odpusti, saj je bilo to edino nadomestilo za vse bridko gorje, ki mi ga je naklonilo življenje! . . .

Odpusti, Gabrijela, in pozabi! . . . — —

Vse je prišlo, kakor je moralo priti... vse je šlo svojo logično pot, in vendar mi ni jasno, zakaj je tako in ne drugače . . .

In jasno mi ni še marsikaj . . . Še danes ne vem, sem li imel kaj talenta za učenje, ali ga nisem imel. Toliko vem, da mi je bilo učenje od tistikrat, ko sem izprevidel, da nikakor ne morem zadovoljiti svojega očeta, le še muka . . . Učil sem se še, a samo mehanično in samo zaradi tega, ker me je mati prosila, da naj se učim.

No, nekatere stvari so mi šle še vedno rade v glavo. Če je bilo treba naučiti se pesem, tako pesem, ki je segala v srce — ah, igrača! Tudi v višji gimnaziji sem se bavil rad s poezijo . . . imela je do mene čudno moč in čitajoč lepo pesem sem še najlaglje pozabil, kar me je dušilo in morilo . . .

Ne, brezčuten nisem bil! Imel sem zmisel za lepoto. Mene je veselilo cvetje spomladi, veselilo zrelo klasje na polju . . . Vsaka travica je vzbujala v meni zanimanje, bil sem dostopen za vsak tudi najmanjši pojav narave; vse, kar sem videl okoli sebe, me je navdajalo z občudovanjem. Ah, kako me je izpreletala sladka groza, če je zašumelo listje po drevju! In zvonjenje! Ne vem, če je kdo z večjo pobožnostjo prisluškoval, kadar je potrkavalo ob sobotah popoldne ali ob praznikih zjutraj! . . .

Bil sem dostopen poeziji življenja in zapametoval sem si lahko vse, kar je bilo v kaki zvezi s poezijo. Poezija me je mamila . . . Toda učenje drugih stvari mi je mrzelo od dne do dne bolj . . .

Čemu bi se učil? Kak zmisel ima to? Do kakega cilja me privede učenje? Me stori li srečnega? Me li reši tega, kar mi je usojeno? . . .

„Tat, ubijalec, požigalec!“

Te strupene besede iz strupenih ust očetovih so otrovale mojo kri! Vsesale so se liki vampir v moje meso in kakor s kremplji so se oklepale moje glave, da nisem mogel na nič drugega misliti. Ah, to je bilo grozno, grozno, ko mi je venomer zvenelo po ušesih:

„Tat . . . ubijalec . . . požigalec!“ —

Bolj in bolj sem bil prepričan, da je ves moj napor zaman, da je moja usoda odločena, zapečaten . . .

Navzlic vsemu temu sem rinil naprej, rinil s težavo, ker sem živel neprestano v hudih srčnih bojih. Moj oče ni nikdar vprašal po kakem izpričevalu in jaz mu ga tudi nikdar več kazal nisem. Vprašal bi bil nemara samo tedaj, ako bi bil čul, da mi je izpodletelo, ker bi bil potem lahko še bolj pokoril mojo mater. No, včasih me je imelo prav satansko veselje, da bi mu bil storil to uslugo,

da bi se nalašč ne bil učil, ker se mu je zdelo, da bi ga bilo vendarle sram pred ljudmi, če bi bil oče nemarnega in nesposobnega sina. In tudi drugače bi ga bilo to morda peklo. Kajti še vedno je včasih dvojit, še vedno so se mu vračali hipi, ko je uvideval, da je njegovo divjanje neopravičeno . . . Ah, kako, kako rad bi mu bil prizadel rano, kako rad bi se bil maščeval za vse tisto, kar je hudega naklonil meni in moji dobri materi!

Toda kaj bi rekla potem mati? In Gabrijela? Ali bi me Gabrijela še marala kot izprijenega študenta? . . .

Zlasti zaradi Gabrijele sem se učenja vedno iznovega poprijel, in naj se mi je še tako ustavljalo. Misel, da me čisla in spoštuje ona, me je bodrila in često sem se namenil, da se bodem zopet učil kakor prejšnje čase. Toda ni šlo več . . . Bil sem strt . . . Moja kri je bila otrovana . . . Čutil sem, kako se mi po vseh žilah pretaka strup . . . Komaj sem pozabil malo, komaj sem se hotel popeti zopet kvišku, pa mi je pribučalo na uho:

„Tat . . . ubijalec . . . požigalec! . . .“

Ali še bi morda ne bilo prišlo tako, še bi bil dospel morda do cilja, čeprav omahujoč, ako bi se ne bilo dogodilo tisto! . . .

✱

Velikonočni zvonovi so peli, peli glasno in veselo kakor nekdanje dni. Sladki spomini so se budili v moji glavi, sladka čuvstva klila v mojem srcu. Pozabil sem bil zopet enkrat vseh bridkih ur v svojem življenju. Ah, saj je bila Gabrijela ob moji strani!

O Gabrijela, tistikrat so mi še sijale tvoje sladke, tvoje nebeške oči — tistikrat še! Potem pa je zašlo solnce mojega življenja, zašlo za večno! —

Bil sem tistikrat v osmi šoli . . .

Ne bil bi šel morda domov, ker je bila moja mrznja do očeta često večja od ljubezni do matere in do moje izvoljenke. Toda mati mi je sporočila, da je bolehnna in da me želi videti. Njeni želji se nisem mogel ustavljati. Slutil sem, da jo oče zopet muči, slutil, da njene moči pešajo in da potrebuje koga, ki bi mu lahko potožila . . . pred komer bi se izjokala lahko . . .

No, ni mi tožila, ko sem prišel, a na obrazu sem ji čital, da me moje slutnje niso varale. Tožila mi ni, ker mi ni hotela težiti srca. Mogoče tudi, da je čutila v moji bližini res nekoliko olajšave. Bila je nenavadno vesela, ko sem stopil prednjo. Še nikdar mi ni topleje stisnila roke. Vsa srečna je bila, ko me je motrila od nog

do glave. Rekla je, da sem zrastel in da sem čvrst. Ah, nikdar, nikdar ne pozabim, kako se je smehljala tistikrat! Neka blaženost ji je bila razlita po milem obrazu. Imela me je pač rada, kakor ima rada vsaka ljubeča mati svojega otroka! Tudi jaz sem bil nenavadno zadovoljen — seveda ni smel biti oče blizu . . . Ves svoj čas sem razdelil med mater in Gabrijelo. Ah, ta je bila postala tako lepa, tako čudovito lepa! Strmel sem in moje oči se niso mogle ločiti od nje. Bila je tako krasna, tako nepopisno krasna! Oboževal sem jo, kakor ni bila oboževana še nobena ženska! Včasih bi bil pokleknil prednjo in jo častil kot nadzemesko bitje! Nikdar, nikdar niso sijale njene oči mileje in slajše nego tisti čas — morda zato, ker so mi sijale — — zadnjikrat! —

Oče je hitro opazil, da se počutiva dobro — jaz in mati. Tega pa nama ni privoščilo njegovo zlobno srce. Zlasti ob praznikih, ob času, ko je bilo vse veselo, ni mogel strpeti, da bi bila srečna. Drugod radost, najslajši mir, pri nas žalost in prepir! Povod za to je dobil on zmeraj, tudi to pot ni bil v zadregi zanj.

Mati mi je bila dala par novcev, da bi šel lahko v družčino svojih sošolcev, ki so bili prišli z mano skupaj na počitnice in ki so imeli radodarnейše očete nego jaz. Branil sem se, ker mi ni bilo neznano, kako skopo ji odmerja trda očetova roka, in ker sem vedel, da si je morala prav od ust odtrgati tisti denar. Toda naposled sem ga vendar vzel in šel sem s tovariši v gostilno na kozarec piva. Nesreča je hotela, da je prišel baš tedaj tudi moj oče tja. Nič se ni izdal, ko me je opazil. Začel se je prijazno razgovarjati z mojimi sodrugi. Parkrat je celo mene zadel iz njegovega očesa nenavaden, prijazen pogled. A čutil sem, da se za to prijaznostjo skriva nekaj, in bilo mi je neprijetno. Ko je odšel, tudi mene ni več strpelo v gostilni. Poslovil sem se pri svojih prijateljih in šel. Doma pa nisem materi nič omenil, da sva se sešla z očetom v gostilni, ker ji nisem hotel delati brez potrebe skrbi.

Tisti večer — bilo je veliko soboto — očeta dolgo ni bilo domov in jaz sem legel spat, preden je prišel domov. Upal sem, da morda vendar ničesar ne reče. Saj naposled ni bilo to nič takega, če sem pil v družbi svojih kolegov kozarec piva! Kateri oče bi zameril kaj takega svojemu sinu? Vsa moja bojazen je bila pravzaprav smešna in je izvirala pač le odtod, ker sem bil od malih nog vajen, da je bila često najnedolžnejša stvar vzrok surovih izbruhov mojega očeta. Čim bolj sem premišljal, tem manj sem mogel pojmiti, kaj naj bi mi oče očital. Ali nisem bil mar velik dovolj? . . . No in če bi me

bil dobil že samega, a tako . . . Kar so smeli drugi, sem smel tudi jaz! . . .

Pomiril sem se naposled popolnoma in zaspal. Drugega dne pa sem pokrepčan vstal in nekako zadovoljen sem šel ven na hodnik.

Bil je krasen spomladanski dan. Sredi aprila je bilo, a zdelo se je, da je že zlati majnik nastopil svoje kraljestvo. Nebo je bilo temno modro, po njem pa so plavali majhni, belkasti oblaki, gnani od mehkega južnega vetra. Zrak je bil prijetno hladen in željno sem ga srkal vase. Stopal sem počasi semtertja po hodniku, prevzet od svečanih, vzvišenih čuvstev. Nikdar prej nisem tako živo čutil, da je življenje res nekaj lepega, nekaj neprecenljivega . . . Bilo mi je, kakor bi bila nenadoma napočila moji sreči jutranja zarja, kakor bi imel zdaj hipoma doseči vse tisto, po čemer sem v grenkih urah svojega življenja tako silno hrepenel. Zagledal sem se bil v jasno nebo, kakor bi imelo priti od ondi vse tisto . . . Tedaj zašumi za mano žensko krilo. Ozrem se in Gabrijela v svoji najnovejši praznični obleki je stala pred menoj. Omamila me je tolika lepota! Srce mi je zatrepetalo, po mojih žilah je zavalovilo in burno hrepenenje je prešinilo vse moje bitje . . .

Gabrijela je slutila, kaj se godi z menoj, slutila, s kako nevidno silo učinkuje njena krasota name. Bila je presrečna, zavedajoč se moči svoje lepote. Prijazno se je nasmehnila in mi podala roko. A predno še sem mogel v pozdrav izpregovoriti kako besedo, se je začul iz našega stanovanja surov očetov glas. Malo prej je bila mati odprla okno na hodnik in zato se je razumela vsaka besedica.

„Ta nepridiprav . . . ta lopov . . . ta tat! Ta človek stori v ječi konec!“

Jaz sem prebledel, a tudi Gabrijeli je šinila senca preko lepega lica. Da bi ne priletelo še več takih gabnih besed na njeno uho, sem se hitro poslovil od nje ter pohitel v sobe. Tu pa me je sprejela z glasnim jokom mati:

„Povej, ali si mu res kaj vzel? Oče trdi, da mu manjka denarja!“

Meni se je stemnilo pred očmi. Zdelo se mi je, kakor bi tudi mati dvomila o moji poštenosti. Hotel sem nekaj reči, a nisem mogel. Zobje so mi šklepetali, kakor bi me tresla mrzlica. In potem tudi nisem maral. Preponosen sem bil. Oče me je obsipal še nadalje s tatovi, razbojniki, požigalci, mati je ihtela na glas, jaz pa sem stal kot okamenel in — molčal . . .

Ha, očetu je manjkalo denarja! Ali res? Ali se ni tega samo domišljeval zaradi tega, ker me je videl v gostilni in sklepal iz tega, da moram imeti njegov denar? No, najbrž si je vse to celo izmislil, da je lahko zopet rohnel ter mučil mojo nesrečno mater! Saj bi bilo prelepo, če bi ne bila velikonočno nedeljo pretakala solz! . . .

Ali najsi je bilo že to ali ono, meni ni mogel storiti hujšega, nego mi je storil! Njegove besede je čula Gabrijela! Ah, kaj si je mislila? Če reče oče lastnemu sinu tat, kdo bi ne verjel? Moja sreča je bila uničena v tistem hipu, ko sem ji bil najbliže, ko sem se je hotel že okleniti z obema rokama, ko sem bil uverjen, da mi ne odhiti več! . . .

Vse moje nade so bile izgubljene, strte, uničene . . .

In to vse je bilo delo mojega očeta . . . mojega roditelja . . .

Kakor še nikdar sem bil prepričan, da je zame izgubljeno vse, da je bil ves moj odpor zaman, vse materine prošnje brezuspešne . . .

Kakor še nikdar sem vedel zdaj, da je oče dosegel svoj namen in da mi ni rešitve . . .

„V ječi stori konec!“

Da, da, moj dobri, skrbni oče, v ječi!

* * *

(Dalje prihodnjíč.)

Prišli so zimski dnevi . . .

Prišli v deželo zdaj so k nam
vsi težki zimski dnovi
in vse doline, vse gore
pokrili so snegovi.

Zoranih polj, sejanih polj
ni vidno več okoli.
Da vesno lepo Bog bi dal,
po cerkvah kmetič moli.

No, če ga ne usliši Bog
in da pomlad z viharjem,
ki plod uniči, kmetič naš
bo molil pred oltarjem.

Na božjo pot v Velesovo,
na Brezje, Šmarno góro,
da odpusti mu Bog vsaj greh,
bo romal za pokoro . . .

Ubogi kmet, kak mi je žal,
ker nimaš v prsih sile,
da bi raztrgal vse vezi,
ki so te oklenile.

Moj narod, kak te mi je žal,
ker moraš od bogov prositi,
kar s svojo voljo in močjo
bi mogel sam dobiti . . .

Petruška.

Satura.

Spisal L. Pintar.

Pregnâl' z zastávnih bukev si temnôto —

astavne bukke (das Hypothekenbuch, Pfandbuch) obsegajo pregled zemljišč in nepremičnih posestev in na njih vknjiženih terjatev; v te knjige je uvedel Hradecky baje večjo jasnost in preglednost ter s tem dosegel za upnike večjo varnost, da poslej kapitalistom ni bilo treba z nezaupljivo strahoto skrivati pod težkim ključem nagrmadenih glavnic, ampak so si jih upali s hipotekarnim poroštvom izposojati; s tem pa je bilo pomagano i premožnjakom i rokodelčevim pridnim rokam ter umnim možganom podjetnikovim. Tako se je razprostilo blagostanje med vse stanove. Ko se je namreč l. 1820 reorganizirala kranjska provincijalna komisija za stabilni kataster (zemljiško knjigo) in se je njen dotedanji delokrog razširil, tedaj je bil tudi Hradecky imenovan za prisednika v novi provincijalni komisiji; in ko je l. 1825 prišel cesarski ukaz, naj se izdela nov davčni sistem za posredne davke in potrošnine, je bil zopet Hradecky izbran za člana provincijalne komisije užitninske. Na obeh mestih si je stekel izrednih zaslug. —

V šesti tercini Prešernove slavnostnice naj opozorim na izraz „jezero“ (= der See) in pa — tisoč: „kapljice se zbero do jezera“ t. j. male vsotice do tisočaka. Da je v drugem pomenu beseda „jezero“ pravzaprav madžarka, nas pri tem besednem igranju ne bo motilo. —

* * *

Njim, ki grení potreba let večera —

Tistim, ki jim potreba let večera grení, je prihitel Hradecky s pomočjo naproti, ker je ustanovil preskrbovalnico za mestne obubožance. — Iz pridevniških debel izvedeni glagoli so napravljeni ali po 3. ali pa po 4. vrsti, v prvem slučaju so neprehodni, v drugem prehodni. Grenéti (3) — biti grenkega okusa, biti neprijeten — a greníti (4) — grenko[bo] delati, neprijetnost provzročati. Skrbi mi življenje grené (4. v.) — Sorgen verbittern mir das Leben. Življenje mi grení (3. v.) — življenje mi je neprijetno. — Kaj je v našem slučaju „večera“, ali edninski roditelj, ali pa množinski tožilnik?

To se pravi: ali je „greni“ od grenéti ali od greniti? — Večer let (der Abend der Jahre) = starost. — Potreba starosti (potreba starih let) jim grení (3. v.) = oni grenko občutijo potrebo starih let (die Not des Alters schmeckt ihnen bitter). Če je pa „greni“ (4. v.) izvedeno iz greniti, tedaj potrebujemo objekta v tožilniku, to se pravi: potreba jim grení njihovo starost, jim jo dela grenko, jim grení njihova stara leta. Tedaj je „let večera“ tožilnik, vpraša se, ali edninski ali množinski? Prvo je pač nemogoče, drugo nekoliko verjetnejše. Mnogi moški samostalniki postanejo namreč v množini neutra (glej Mikl. synt. str. 24., točka 8.), n. pr. vsa kota prebrskati; razna pota; posestnik ima lepe malna (= mline), melje na tri ali štiri kamna. Izanci in barjani imajo preko barja izkopana globoka grabna. In tako se je po pravilnem neutru „hladna jutra“ izvrgla tudi nepravilna analogija „hladna večera.“ Videti je, da imamo tudi v tem Prešernovem verzu neutraliziran (?) „večer“, dasiravno nam množina dela nekaj težav. —

* * *

Ki bratov tihotijo zabavljuje ...

Ko bi veljalo isto, kakor o izvajanju glagolov iz pridevniških debel, tudi za izvajanje iz samostalniških, tedaj bi bili tu zopet pred alternativo, ali je „tihotijo“ od tihotéti (= ponehovati, pojemati, verstummen, nachlassen) ali od tihotíti (= tihoto delati, verstummen machen, komu sapo zapirati, mu jezik vezati). V prvem slučaju bi bil „ki“ vzročni veznik in „zabavljuje“ imenovalnik ter osebek, češ: ker zabavljuje bratov (= zbadljiva očitanja drugih Slovanov) že utihujejo, se izgublajo, ni jih več slišati. — V drugem slučaju je „ki“ ozirnik in osebek, „zabavljuje“ pa tožilnik in objekt — to se pravi: „kateri“ (namreč Slovenci) že zavračajo zabavljivo očitanje slovanskih bratov, češ da bi bili mi Kranjci pozabili matere Slave in slovanske govornice; Slovenci so se že začeli toliko zavedati in gibati ter po Novicah kazati svojo narodno zavednost, da morajo očitanja njihovih bratov, češ da se Slovenci (Kranjci) slovanstva ne zavedajo, umolkniti.

Dejal sem zgoraj, da, če bi veljalo isto pravilo, kakor za izvajanje glagolov iz pridevniških, tudi za izvajanje iz samostalniških debel, tedaj bi bili pred navedeno alternativo. Toda stvar je nekoliko drugačna. Kakor nam kažejo drugi vzgledi, izvajati nam je iz samostalniških debel glagole samo po 4. vrsti in ti glagoli so transitivni; n. pr. togota (jeza), togotíti = jezo zbužjati; sramota, sramotíti (sramoto delati); krasota (lepota), krasotíti t. j. krasoto (lepoto) delati. Kadar potrebujemo pri teh izsamostalniških glagolih intransitivnikov,

napravimo si jih reflektivno, n. pr. togotiti se; deloma se ta prikazen pojavlja tudi že pri izpridevniških glagolih, n. pr. ozdraviti se — ozdravéti (dasi se različica med njima ne dá tajiti). — — V obeh slučajih se bomo torej odločili za transitivni glagol po 4. vrsti: „greniti in tihotiti.“ —

Dejali smo, da iz transitivnikov napravljamo intransitivnike z reflektivnim zaimkom: zbuditi (erwecken), zbuditi se (erwachen); če je glagol že intransitiven, tedaj ne potrebuje sestave z reflektivom — in vendar se nahajajo taki slučaji, n. pr. „Naj Tvojih dni število se naraša“ (namesto prostega narašča — se množi). —

Včasih mora človek govoriti tudi o čem, o čemer govoriti mu ni prijetno. Že prej bi bil, pa sem vedno odlašal, češ: nikar, da ne porekó „glej ga domišljavca, ki se za besedami lovi!“ Toda ne prezirajmo odvažnosti! — Ko sem priredil l. 1900 Prešernov tekst, ogledal sem si precej vestno vsako besedico, vsako vejico; vse bi bil rad razumel do zadnje pičice — pa nisem, in žalibog še danes ne. In ker mi ni bilo vse tako jasno, kakor sem si želel, sem tudi pustil komentar in uvod na stran. S tisto izdajo niso bili zadovoljni in priredili so čez poldrugo leto novo z obširnim uvodom. Uvod torej res odlikuje Prešernovo izdajo iz l. 1902 od one iz l. 1900; tudi so pesmi nekaj drugače razvrstili, to pa te redakcije po moji sodbi prav nič ne povzdigne proti moji. — Toda besedilo je glavna stvar — in ravno besedilo te sedaj naj-novejše izdaje kaže nam, kadar se oddali od izdaje iz l. 1900, prav neverjetno čudne posebnosti. Za dokaz moje trditve bodi ravno Hradeckega slavnostnica. V prvem verzu tretje tercine „Up najpredrznější si spolnil z deli“ izpremenila je ta redakcija „si“ v „je“. Zdaj pa pomislite malo: Slavljenec Hradecky in deklamator Toman si stojita v slavnostni dvorani vis-a-vis, cela pesem, ki jo mladi deklamator z vznesenim glasom prednaša, je o govor na osivelega slavljenca, ki ga ima pred seboj — pa naj mu reče: „Up najpredrznější je spolnil z deli;“ cela pesem od kraja do konca ima dosledno: „Te bi“ ... Ti ... Tvoja ... Bog Te živi!“ itd.

Poglejmo še drugo mesto! Kdor se je količkaj vglobil v to pesem, mora čutiti takoj, da je od 12. do 16. tercine: „Ozri se“ ... do „srcé pretresa“ ena sama obširna perijoda. Lepo nam jo je analiziral A. Žigon (Zbornik Sloven. Matice VIII, 102.).

Prešeren je začel vsak verz, bodisi začetek ali sreda stavka, z veliko začetnico. Jaz sem konservativno ta običaj pridržal, novejša redakcija pa se je oprijela modernejše navade, ki je sicer popolnoma opravičena, da se namreč piši velika začetnica samo v začetku docela novih perijod in stavkov, sicer pa da naj se stavi v začetku verzov mala začetnica. Dobro! Toda ta redakcija stavi na konec 12., 13., 14. in 15. tercine klicaj (!) mesto nadpičja (;) ter pričinja 13., 14., 15. in 16. tercino z veliko začetnico, dasiravno so to takorekoč sami poreki edinemu za dvopičjem (:) sledečemu poreku „veselje v prsih Ti srce pretresa“. — Če se zavedam, da je ta stavek porek cele dolge perijode, tedaj ga mi po novi moderni metodi ne kaže pisati z veliko začetnico, kakor se je to pri tej redakciji zgodilo. —

Kaj naj pa porečemo k prvemu verzu 16. tercine „Obrni na -nje mestnjane očesa“! — Če pišem „ná-nje“, tedaj je „nje“ tožilnik (Primeri: ná-me, ná-te, ná-se, ná-nj, ná-njo i. t. d.). Vprašam: na koga? na zvestosrčna ljubljanska dekleta? Toda potem bi pričakovali: „mestnjanov očesa“, to bi se reklo: župan naj meščane opozori na cvet ženske mladine. — V resnici pa je dotični verz čisto drugačen po svojem zmislu in ostane razumljiv, če ne stavim vezaja ali vezne črtice med „na“ in „nje“, torej ne „ná-nje“, ampak „ná nje“, to se pravi: „nje“ (namreč Ljubljane) je edninski roditelj. — Obrni naposled svoje oči na njene (ljublanske) mestnjane, in ko vidiš, kako so pošteni in pravicoljubni, mora ti srce v prsih veselja igrati in polniti se s ponosom! — — È, ni vsaka poprava res poprava, kaj rada se izcimi tudi potvara. —

* * *

Brijareja storočnega si vkrotil —

O tem verzu nam je podal obširno razlago že dr. Iv. Tertnik v gimnazijskem izveščju mariborskem l. 1898. Brijarej ali Aigaion je bajeslovno lice iz grške mitologije izmed števila storokih gigantov. Je pa to bitje personifikacija gibajočega se vodovja, pljuskaajočega planja in valovanja — vprav vodovje, ki z močjo polje in buta ob bregove ter na vse strani po zanožinah in zatokih izteguje stotero svojih panog (rok). Na tleh ljubljanskega barja je bilo v davni dobi mostišč ali zgradb na koléh vse čez prostrano jezero, ki je na vse strani sililo v obmejnih holmov jarke in doline, tvoreč zatočiče in zanožja. To močvirsko vodovje s svojimi zanožji je Brijarej s stoterimi rokami. Hradecky je ukrotil storočnega tega Brijareja, določivši močvirskemu vodovju stalne struge in odtoke, potisnivši je v primerne meje.

Književne novosti

Ivan Cankar: Martin Kačur. Življenjepis idealista. — Knezova knjiž. XIII (1906). (Konec.) Ko pa se je streznil Kačur, je začutil, da je pala prva kepa blata na njegovo dušo; zopet se je pojavila v njegovem srcu tista neodločnost vpricho velikih vprašanj, ki pomeni že pol poraza, in tako je moral učitelj tudi v tem hipu podleči svojemu poželenju in tako se do gležnjev pogreznil v blato svoje nove domovine in je lezel vedno globlje. Bil je sicer okoli sebe in se upiral usodi, ki jo je jasno začutil, ali posegle so od zunaj, iz onega tabora močnejše roke in ga vleklo k sebi. Tako se je zgodilo, da se je poročil Kačur s tisto bujno deklico, pri kateri je iskal in našel le telesne utehe. Kako bi zdaj kljuboval svetu in delal za druge, ko ima najhujše nasprotnike v svoji hiši! Kačur pa misli, da bo baš s tem idealnim delom izpolnil praznino, ki je nastala v njegovem srcu, odkar je vzel k sebi človeka, ki mu ne more odkazati mesta v svojem srcu. Ali moti se, kajti tudi v Blatnem dolu je župan, je župnik, so posestniki-kmetje, ki z zaničevanjem zro na lačne bajtarje. In sedaj, ko ni več tistega brezmejnega čistega zaklada v njegovem srcu, zdaj hoče razsipati Kačur svoje zaklade med ubožce, ki iz nesvetih namenov, radi telesne lakote, iztegujejo roke po duševnem kruhu, ki jim ne more tekneti. Ampak tukaj v hribovski kotlini so še druge postave; kovač, ki je oznanjal nov evangelij, da je zemlja vseh ljudi last, je ob žeganju obležal s krvavo glavo v jarku. Tako mora Kačur tudi v tem zadnjem boju podleči, saj ima v lastni trdnjavi izdajalca; zato tudi v tem hipu ne pride do odločilne bitke, pred časom položi omahljivec orožje, tisti pa, ki so hoteli iz kakršnegakoli povoda biti njegovi zavezniki, gredo s srdom v srcu in psovkami na jeziku mimo učiteljevega doma. Kačur je vstal in se odpravljaj. „Kam?“ ga je pogledala žena. „Pit!“ „Pit pa lahko greš!“ (87). In v pijači je iskal in našel nekdanji evangelist tolažbo; privadil se je Blatnemu dolu, se pobratil z župnikom in postal podoben tem grobim hribovcem. Prošnje za premostitev je delal le iz navade in je bil vselej vesel, kadar so mu katero odbili. Zato ga je v prvi hip neprijetno zadelo, ko je prišla po desetih letih ugodno rešena prošnja, ampak radi žene in radi — mladostnih spominov se je vesel odpravljaj na mesto nove službe. Tesno mu je bilo sicer pri srcu v tej veliki luči širokega sveta, ustrašil se je, ko je videl, da so v žarkem solncu sence še temnejše, ali tolažil se je kakor jetnik, ki se vrača iz ječe in se še ni privadil prostosti, katere se je toli veselil. Pa ne samo, da se je živil v srce Blatnega dola, ampak izgubil je tudi vse stike z zunanjim svetom pozabil je, da se svet suče nekam naprej. Zato so zgrešeni in otročjesmešni njegovi spokorniški sklepi, da hoče biti sedaj krotak in previden, kakor da mu je sploh to potreba; zato je v zasmeh tovarišem in vsemu svetu, on, prebivalec mračnega Blatnega dola, on, ki je tako brez vse sebičnosti žrtvoval svoje mladostne sile, da je s svojim mučeništvom pognojil njivo, na kateri bodo želi drugi, ki so prišli pozneje ali ki so znali — uvaževati. Tako se je pojavil nekdanji njegov prijatelj Ferjan, ki je o pravem času skrival svojo naravo pod krinko pijanca. On, duševni slabič, ki je bil Kačurju komaj do kolena, je imel to koristno modrost tega sveta, da je čakal svojega voza ob cesti in vstopil, ko je bila prava ura. Sedaj je Kačurjev predstojnik, nadučitelj, seveda, ker je steber naprednega učiteljstva. Postransko je, da se zdaj prijateljsko vsiljuje nesrečnemu

idealistu in da ga, rekel bi, par hipov pozneje tako krvavo žali. In v tej ponižanosti in v pričo tega klavnega napredka dobe se vzbude v uničenem možu zadnje sile, sile umirajočega junaka. Pred koncem pa mu je dano še bridko spoznanje, da je presodil in premeril velikost svoje tragedije. „Sel je nekoč mlad fant, napotil se je v svet z lahkim korakom in njegovo srce je bilo polno upanja. Pa ni bilo samo upanja polno, neizmerna ljubezen, vseobsežna, je bila v njem. Šel je in je ponudil od svojega bogastva, od svoje ljubezni ljudem. „Glejte, razbojnika, ponuja nam ljubezen — kamenajte ga!“ Zgrnili so se okoli njega in so metali nanj kamenje in blato, dokler se ni zgrudil . . . In ko je vstal, je šel dalje, čez hribe in je ponudil ljudem od svojega bogastva, od svoje ljubezni. „Glejte, razbojnika, ponuja nam ljubezen — kamenajte ga!“ Zgrnili so se okoli njega in so metali nanj kamenje in blato, dokler se ni zgrudil . . . Takrat pa se je zgodilo čudo: pest blata je padlo v njegovo srce in blato se je razlivalo zmerom višje in je zalilo srce do vrha. Težko je bilo, tako da njegovi koraki niso bili več tako prožni in lahki kakor prej; hrbet mu je klonil, glava se mu je povescila. In zgodilo se je drugo čudo; od tistega trenutka, ko je bilo padlo blato v njegovo srce, ni hrepenel več v višavo, ne v daljavo; ljubil je močvirje, temo vlažnega gozda, mračne zaseke, gluhe in pozabljene, skrite med hribi. In zgodilo se je tretje čudo; ljudje, ki so ga kamenali nekoč, so stali zdaj kraj gozda, v gorkejšem solncu, ob močvirju, na trdnjejši zemlji, nad zaseko, višje v klancu in so kazali nanj: „Glejte ga, ki nima ljubezni v srcu!“ In ko je zaslišal njih smeh, se mu je storilo inako, in . . . (121—122). Tako je gledal Kačur zdaj na svoje življenje in na svet, in to je jedro našega umotvora. Zato pa je tudi spoznal, da „ni več poti“ pred njim, da je dokončana usoda, izpita grenka kupa, treba le, da se pretрга še zadnja veriga, kaka spona, ki ga veže na ta svet. Seveda je nezdrav in slaboten tudi ta zadnji simbol, tako negativen zanj, za nekdanjega evangelista, kakor je bilo brezuspešno njegovo borjenje. Kačurju je umrl tretji otrok, njegov ljubljeneč, nadložen stvar, simbol njegovega greha; tako je usahnil zadnji virček ljubezni. Kačur se je napotil; nebo je bilo temno, oblačno, močan veter je nosil sneg po zraku. Kačur pa se je opotekal po cesti in nazadnje je padel: „po kantonskem kamenu se je razlila kri in curljala v sneg“ (127). „Dobro sem hotel, odpustite!“ ti glasovi so zamirali v zimski samini, a Kačur se je smehljaj, kajti tisti kovač, ki je bil tam v Blatnem dolu obležal s preklano glavo, se je sklonil k njemu in ga ljubeznivo sprejemal — mučenika za resnico in napredek. In jaz pravim na koncu: Če bo take plodove rodil Cankarjev veliki, bodisi iz zaničevanja porojeni mir, tedaj nam bodi pozdravljen, kajti Cankarjev genij še ni porodil lepšega umotvora od tega idealistovega življenjepisa. *Dr. Iv. Merhar.*

Deželni muzej Rudolfinum v Ljubljani. Poročilo za leto 1906, sestavil muzejski kustos dr. phil. Walter Šmid. Ljubljana 1907. Vsebina: 1. Muzejska kronika. 2. Arheološki oddelek. 3. Kulturnozgodovinska, narodopisna in obrtna zbirka. 4. Knjižnica. 5. Arhiv. 6. Naravoslovski oddelek. Risbe je izvršil akademiški slikar Peter Žmitek. Poročilo je izšlo tudi v nemškem jeziku.

O prvinah in spojinah. Osnovni nauki iz kemije, rudninoznanstva in hribinoznanstva. S posebnim ozirom na hranitbo pitomih rastlin. Spisal Frančišek Štupar, tajniški pristav c. kr. kmetijske družbe kranjske. 37 podob. Ljubljana, 1907. Tisk in komisijska založba „Učiteljske tiskarne“. Dobiva se v „Učiteljski tiskarni“ v Ljubljani, Gradišče 4. Cena v tiskarni 1 K 50 h, po pošti 1 K 66 h.

Spolne bolezni. Ljudstvu v pouk in svarilo napisal dr. J. Demšar, specialist za kožne bolezni v Ljubljani. V Ljubljani 1907. Založil L. Schwentner. --

I prijatelj ljudstva i ljubitelj slovenske besede se veseli tega s toplim socialnim čuvstvom pisanega delca. Priča namreč na novo, da ne stojimo več v rovtarski omejenosti daleč proč od velikih struj, ki gibljejo moderni svet. Skrb za zdravje ljudstva zavzema prvo mesto v socialnem vprašanju. Jetika, alkohol, spolne bolezni in rak, to so štiri velike ljudske bolezni. Za prvi dve obstajajo pri nas že vzgledne organizacije, na katere smo lahko ponosni. Zanimanje za tretjo ravno tako, če ne še bolj nevarno in splošno ljudsko bolezen je odprl vrata odlični strokovnjak dr. J. Demšar, ki si je tudi z javnimi predavanji o tem predmetu že nabral zaslug. Preostaja samo še organizacija brambe in spoznavanja četrte ljudske bolezni — raka, kakor so take organizacije že osnovane v velikem stilu na Nemškem in Angleškem.

V javnosti je najtežja obravnava tretje ljudske bolezni, ker se tradicionalna laži-morala še vedno mogočno širi in šopiri med ljudstvom in pusti, da ljudstvo v svojem notranjem in najboljšem jedru tajno gnije, samo da ohrani lažniva površina gladko in dostojno lice. S finim taktom in imponujočo resnostjo je spravila Demšarjeva spretna roka kočljivi problem v široki svet. Nekaj posebnega so v knjižici slovenski strokovni termini; pozna se jim na krepki točnosti, da so vzrasli ali v narodu samem ali v osebi, ki se je vzgojila med narodom ter čuti in misli kakor on. Ako v tem zmislu vsak strokovnjak obdela svojo stvarino, razvije se sama ob sebi iz dejstvene potrebe tudi medicinska slovenska terminologija. Posebej je treba poudariti, da je mislil pisatelj širše, ko je prevzel manjkajoče izraze iz srbohrvaškega slovarja ter tako zadostil stremljenju po jugoslovanski enotnosti, katere živo nujsnost čutimo vsi. Končno pisatelja samo prosimo, da nam v drugi izdaji napiše uvod, v katerem nam pojasni nekatere principijalne točke seksualnega problema, na pr. moderni nazor o spolni abstinenci, katero moderne preiskave z isto strogostjo zahtevajo od mladeniča, kakor smo je bili doslej navajeni zahtevati od enakopravne ženske itd.

Dr. Franc Derganc.

Hrvatska povjest. Prvi dio: od najstarijih vremena do god. 1526. Napisao Ferdo Šišić. U Zagrebu. Izdala „Matica Hrvatska“, 1906, I. zvezek „Male knjižnice“, strani 208. Poleg svojih rednih izdanj je začela „Matica Hrvatska“ letos izdajati „Malo knjižnico“, ki bo, kakor se vidi, prinašala poučne spise in postala tem popularnejša, čim nižja je cena enemu zvezku — samo 30 h zvezku! Letos sta izšla dva zvezka; v prvem je „Hrvatska zgodovina“ Šišićeva; težki in pomembni časi, ki jih živi sedaj Hrvatska, so dovolj vzroka, da je „Mala knjižnica“ začela baš z zgodovino: ves narod se mora zavedeti svoje politične samostalnosti in se iz svoje prošlosti vzgojiti za bodočnost. A s tem ni povedano, da bi bila Šišićeva knjiga kaka površna, „popularna“ zgodovina; zoper to govori a priori že učenjaško ime pisateljevo, ko je letos predaval v Ljubljani o pripadnosti Dalmacije k Hrvatski; rekel bi človek, da je morebiti v poedinih poglavjih preveč specializovana; to moti onega, ki čita bolj za naslado nego za uk, a gotovo je, da je v ozbiljnih časih treba človeku ozbiljne sprede (pripravljenosti), prave — podkovanosti, Smičklasova ugodna zgodovina je pošla v trgovini, veliko Klaićevo delo še ne bo tako hitro končano in radi obsega in cene ne vsakomur pristopno; zato bo Šišićeva zgodovina izpolnjevala važno mesto. O poedinostih naj govore strokovnjaki. Slovencem, tudi zgodovinarjem je toplo priporočati proučavanje hrvatske zgodovine; zakaj na tem polju nismo „doma“: ali skoraj ne poznamo najvažnejših točk ali pa jih navajamo nekritično in površno po — tujem vzorcu. Hic Rhodus . . . tu se duševno emancipujmo!

Dr. Fr. Ilešič.

Najnovije doba hrvatske povjesti. Napisao dr. Rudolf Horvat. U Zagrebu, 1906, izdala „Matica Hrvatska“. Nagradjeno iz zaklade Aleksandra pl. Vučića za g. 1901—1904. — Živahno delovanje na zgodovinskem polju! V „Mali knjižnici“ opisuje Šišić starejšo hrv. zgodovino do 1526. l., a evo v tem rednem izdanju „Matice Hrvatske“ nam podaja petrinjski profesor dr. R. Horvat najnovjšo zgodovino. Slovenci moremo le obžalovati, da se pri nas tako malo kreče zgodovina; ginejo nam nekako tudi lokalni zgodovinarji. — Horvat je opisal v tem delu dobo od 1790. l., to je od leta, ko je hrvatsko plemstvo iz egoističnega strahu pred jožefinskim in francoskim duhom svojo domovino spravilo v „realno“ unijo z Ogrsko, do 1873. l., ko je zavladał ban „pučanin“ Mažuranić; za uvod in tolmač usodnim madžarofilskim težnjam hrvatskega plemstva izza l. 1790. je podana slika Jožefovih kmetoljubnih reform in njegovega centralizovanja, ki je pretilo uničiti staroplemiške „konstitucije“. Na drugi strani pa je v dodatku še pregled najnovjše zgodovine, banovanje Mažuranića, Lad. Pejačevića in tudi Khuena. „Čitatelj mi bo rad oprostil, da v tem pregledu nisem opisoval žalostne svaje rodoljubov hrvatskih. Grdilo se mi je pa potanje prikazovati ustavna nasilja bana Khuena-Hedervarija“, piše pisatelj v uvodu, češ, „ta nasilja je že tako obsodil narod hrvatski, voleč od 3.—5. maja 1906 poslance, od katerih pričakuje, da bodo Hrvatsko ustavno preporodili. Dal Bog, da bode tako!“ Knjiga o tej najnovjši zgodovini bi pred par leti bila kratko malo nemogoča; zato jo smemo smatrati za vesel pojav svobodnejših časov. Potrebna in važna je tem bolj, ker se tiče še dandanes akutnih vprašanj; zlasti ustavne borbe in trvenja izza l. 1860. do nagodbe so velezanimive in (mislim) v tej knjigi širšim krogom prvič v celoti opisane. Mi Slovenci nimamo o tej dobi nikake zgodovine, a kdorkoli jo bo pisal, bo se vsekakor moral vglobiti tudi v takratno politično življenje hrvatsko; zakaj takrat še ni bilo dualizma, dualizem je baš nastajal in s tem usodopolna ločitev Slovencev in Hrvatov. Moram reči, da sem z zanimanjem čital baš opis te dobe, ki mi je prilično malo znana kakor pač večini moje generacije. Sploh kdor hoče razumeti hrvatsko politiko, naj seže po Horvatovi knjigi! Jaz sem si naredil to-le sodbo: Ko bi se bili Hrvati s a mi in prej pogajali in pogodili direktno s kraljem, nego so se pogajali s a mi Madžari, bi bili oni — prvi! A tako so oklevali, dokler jih niso prehiteli „bratje“ onostran Drave. *Dr. Fr. Ilešić.*

Pod apsolutizmom. Historija šestoga decenija hrvatske književnosti (1850—1860). Napisao dr. Nikola Andrić. U Zagrebu 1906. Izdala „Matica Hrvatska“, II. zvezek „Male knjižnice“. Kdor je čital Trdinove „Bahove huzarje in Ilire“, ima politično in splošno-kulturno ozadje za literarno sliko, ki nam jo v tej knjigi razvija dr. Nikola Andrić; treba ti je čitati samo še Horvatovo „Najnovije doba hrvatske povjesti“, ki jo je takisto letos izdala „Matica Hrvatska“ in ki ti opisuje tudi dobo pred apsolutizmom, namreč ilirizem, in dobo po apsolutizmu, ustavni preporod, pa imaš tudi okvir za Andrićevo monografijo. V „zahvalo“ za l. 1848. so Hrvati izgubili svojo 1000 letno ustavo, a za to dobili slovenske in češke nemškutarje za gospodarje in ž njimi štreberstvo, denuncijantstvo in špijonstvo, vse to radi najsvetejšega interesa, „Deutschlands Sprache zu fordern“. Narodna surka in crven-kapa sta se umaknili fraku in cilindru, ki sta bila nekako vnanji znak germanske kulture; surka se je smatrala „als eine Demonstration gegen Staat und Kaiser“. Seveda so književnosti ilirske vatre polomile take razmere krila. Vraz je bil legel v grob že 1851. l., Gaj se je prilagodil neprilikam, Pferadović je nosil vojaški ovratnik; agilni Bogović je leta 1852. začel izdajati leposlovni časopis „Neven“, a je bil radi nedolžne Filipovićeve pesmi „Domorodna utjeha“ z avtorjem vred obsojen na dve leti težke

je če v lancih (verigah). V šole se je polagoma uvajal nemški učni jezik; najbolj črno ime v preganjanju hrvatskega jezika v šoli in domoljubnih profesorjev sta si pridobila ravnatelj zagrebške gimnazije Josip Premru in njegov nadzornik dr. Anton Jarc, po rodu Slovenca!! Ta „kulturna“ strahovlada je pognala celokupno hrv. književnost v novo kolotečino; zanosne politične davorije so morale utihniti, a prišli so potem novi ljudje z novimi cilji — kakor če se gorski bujici (hudourniku) iznenada postavi počez velikanska skala, privalivši se s strmine; za trenutek zastane hudournik, dokler ne najde novega duška in ne krene po popolnoma novi poti. Za entuziastno dobo diletantizma je prišlo krepko življenje politične in književne samozavesti; absolutizem je tih prehod iz ene dobe v drugo; v središču te književne prehodne dobe stoji ličnost Mirka Bogovića, a nje največji pojav je Luka Botić, ki je prvi v svoji poeziji iztical bratstvo muslimanskega in krščanskega elementa srbo-hrvatskega. Konec absolutistnih časov se je efektno odigral na pozornici l. 1860., ko je gospod Himmel, nemški glumec, s svojim modrim frakom moral izginiti z nje ob žvižganju in „sviranju“ občinstva. Ta bučni konec žalostne dobe se je pripravljaj že prejšnje leto, ko je članica italijanske družbe, Slovenka Irena Sassi, za petje hrvatskih arij bila poplačana z venci in cvetjem: hodeč po Jurjevskem groblju, je našla Vrazov grob, in prečitavši rodoljubni napis na njegovem spomeniku, sname z neder kito cvetja, splete v hipu venec in ga dene spomeniku na liro; Hrvat-pesnik, ki je bil z njo, speva ta moment v tisku in Slovenka je bila na pozornosti oduševljeno sprejeta. — Andrićeva monografija je pač prva svoje vrste in je razkrila tudi književnike, ki so bili dosle znani samo po imenu. Cena ji je 30 h (str. 127.).

Dr. Fr. Ilešič.

Dve knjigi L. Gumplowicza. Pred kratkim sta izšli v novi izdaji dve knjigi slavnoznanega sociologa in navdušenega Poljaka in Slovana L. Gumplowicza, ki sta pač znani marsikateremu slovenskemu akademiku. Gumplowiczovo „Občno državno pravo“ je delo, ki takorekoč revolucionira duhove. Genijalna je vprav koncepcija države, ki jo nam nudi poljski učenjak v tem delu, saj on je bil prvi, ki je brezobzirno zahteval, da je treba državo sociologično in ne juridično razumevati. Tretja izdaja „Občnega državnega prava“ obsega nekoliko vele-zanimivih novejših spisov, ki so bili večinoma že drugod priobčeni, kakor na primer poglavje: „O psihologiji zgodovinskega“ in „Srbij in Hrvati“. (Prevod je izšel pred leti v „Slovenskem Narodu“.) Veselo presenečen pa bo vsak slovenski bralec, ki najde v poglavju o „Narodnostnih bojih v Avstriji“ sledeče znamenite, skoraj nekoliko preoptimistne besede: „Tudi Slovenci se bodo razvijali v kljub temu, da se morajo boriti na lastnih tleh z dvema kulturnima narodom. Na slovenskih tleh ju bode zadel usoda vseh starih kulturnih narodov. In zadovoljni naj bodo Nemci in Italijani, ako jih mladi barbari ne bodo premagali na domači zemlji.“ Kakor je iz teh vrst razvidno, preveva Gumplowicz topel optimizem, kadar govori o nas Slovencih. Tudi v novi izdaji njegovega „Oesterreichisches Verwaltungsrecht“ se nahaja nekoliko laskavih opazk o razvitku slovenskega naroda. Z velikim zanimanjem zasleduje Gumplowicz naš razvitek in posebno njegovi učenci, juristi na graški univerzi, so se pač večkrat prepričali, da navdaja tega poljskega učenjaka neka vroča, vprav mladeniška simpatija za vse, kar je slovensko. Nepobitno dejstvo je pa žal, da je Gumplowicz v inozemstvu, posebno v Italiji in severni Ameriki mnogo bolj čislán nego pri nas in v Nemčiji, kjer zakrknjeni nemški juristi nimajo zmisla za široke sociologične horizonte velikega Poljaka

—k.

Jugoslavenska akademija znanosti in umjetnosti nam je poslala sledeči dve knjigi, katerih oceno prinesemo prilično, in sicer: I. Zbornik za narodni život in običaje južnih Slavena. Knjiga XI., svezak 2. Urednik dr. D. Boranič. Cena 2 K 50 h. II. Rad Jugoslavenske akademije znanosti in umjetnosti. Knjiga 166. Razredi historičko-filologički i filozofičko-juridički. 66.

Die Taufe an der Savica. Von Franz Prešeren. Übersetzt von E. Holzinger von Weidich. Graz 1907. Cena? Dobiva se pri prelagateljici, Gradec, Hans-Sachs. 5.

Pesnika naj prelaga pesnik, sem vzkliknil, ko sem prečital tā najnovejši prevod Prešernovega „Krstu“. Prevod ni dobeseden, žalibog je tupatam še presvoboden, da sploh ni niti v zvezi z izvirnikom. Posebno je uvod v celoti tako razblinjen, da jih imamo za 26 Prešernovih tercijn sedaj 38. Namesto ženskih rim je v uvodu in tudi v „Krstu“ skoro polovico moških, česar sicer v uvodu ne morem grajati, kajti snov je mračna in resna. Da pa je uvedla prelagateljica trohajska tercino namesto jambске, to se mi zdi čudno, ker je trohajska tudi v nemški literaturi dokaj redka in nenavadna.

V uvodu imamo pred 1. tercino eno novo, ki bi jo pa lahko pogrešali. Služi naj menda kot nekakov uvod ali „προοίμιον“. Ta naj bi bil rajši v prozi, kajti par uvodilnih besed je res potreba, posebno še, ker ni nikake razlage pod črto, ki bi bila tupatam potrebna.

Začetek uvoda se glasi tako:

Lausch', o deutsches Ohr, der Wendenmäre herb
 Aus der Zeit der heidnischen Slovenen,
 Sich des Slaven Fuß auf Bruders Nacken derb! --
 Zahllos her von Kärnten -- --

Iz 1. Prešernove tercine so nastale v prevodu kar tri, iz 4. zopet tri, iz 5., 6., 8., 9., 11., 26. po dve, iz 21. pa tudi 3. Nočem trditi, da bi ravno radi tega prevod moral biti slab; ta, ki ga nam podaja gosp. Holzinger, gotovo ni pridobil s tem nič, izgubil pa je tisto plastičnost, tisti lapidarni slog, ki ga občudujemo v Prešernu.

N. pr. 4. tercina pri Prešernu:

Bojuje se najmlajši med junaki
 Za vero staršev, lepo bog'njo Živo,
 Za črte, za bogove nad oblaki.

(Pintarjeva izdaja, 145).

Poglejmo prevod:

Nur der Helden jüngster blieb am Leben,
 Sammelt die Zerstreuten unter seinem Schild,
 Sammelt alle, die nach Freiheit streben.

Črtomir sein Name, der im Lande gilt
 Als ein Bollwerk für den Heidenglauben,
 Für den Schönheitsdienst der Göttin Živa mild.

Črtomir, du lässest dir nicht rauben
 Deiner Väter zwiegespaltnes Götterreich,
 Geister viel, die Gut und Böses erlauben.

Ali je imela prelagateljica izvirnik pred sabo? To res ni več prevod.

Ali tole:

Največ svetá otrókom sliši Slave,
 Tje bomo našli pot, kjer nje sinovi
 Si prosti vol'jo vero in postave.

Brüder wert, die ihr nicht hört der Feigheit Rat,
Keines Reich sich mißt mit Slavas Reiche:
Glaubens-Satzungsfreiheit wird in ihm zur Tat!

H. Penn (primeri Vidic, Fr. Prešeren Poesien!) ima to sicer dobesedno, a meni ugaja bolj. N. pr.:

Der grösste Teil der Welt gehöret Slavas Söhnen,
Hiñ führe uns der Weg, wo ihre Kinder
Durch freie Wahl Gesetz und Glauben krönen!

V „Krstu“ samem se je prelagateljica držala bolj izvirnika (ali morda Penna), le iz prve kitice je napravila dve. A vendar so tudi tu jako čudne stvari. N. pr.:

Prenšla pričujoče ure teže
Bi ne bila let pōznih glava siva;

se glasi v prevodu:

Ein halb Jahrhundert lähmt mit seiner Schwere
Des eisernen Republikaners Kraft.

Medel in plehek je tudi prevod 5. kitice:

Tje na otök z valovami obdani,
V današnjih dnevih božjo pot Marije;
V dnu zad stojé snežnikov velikani,
Poljá, ki spred se sprósti, lepotije
Ti kaže Blejski grad na levi strani,
Na desni griček se za gričem skrije.
Dežela Kranjska nima lepš'ga kraja,
Ko je z okolšč'no tá, podoba raja.

ki se glasi tako:

Er meint ein nahes Eiland, das umspület
Des Sees von Veldes grüne Welle klar,
In der oft scheinbar seine Häupter kühlet
Ein Zug von Berggestalten wunderbar.
Vom Ufer weg des Ruders Schlag sich wühlet
Und nach dem Eiland schiffit der Beter Schar.
Viel Opfertgaben brachten sie zum Ruhme
Der Živa hin zum Insel-Heiligtume.

Netočno je prevedeno sledeče:

Tam v časih Črtomira na otoki
Podoba boginje je stala Žive,
Ki so 'zročeni ji mladenčev stoki,
Ki so ji, ve dekleta ljubeznive,
'Zročeni vaši smehi, vaši joki --

In unsres jungen Slavenhelden Zeiten
Gab's starken Zulauf zu der Göttin traut.
Die Männer liebeskrank nicht eher freiten,
Als bis der Gottheit Antlitz sie geschaut.

Takih stvari je še dosti. Četudi je tuptam kako mesto primeroma dobro izpeljano, v celoti vtisk vendar ni tak, da bi prevod vsaj približno postavili poleg

izvirnika. To, kar se tu bere, ni Prešeren, in Prešerna hočemo, najsi bode že v nemški obliki. Kaj nam je dal on v svojih tercinah in stancih, to razvidimo iz Žigonove razprave o tercinski arhitektoniki v Prešernu (Primeri „Zbornik“ 1906).

Še par misli bi hotel tu omeniti. Prvič se mi zdi, da vse nekako hoče poskušati svojo moč na Prešernu, vse eksperimentira. Saj imamo zato Zamejskega itd., a Prešerna naj se loti, kdor ga res razume. S spoštovanjem naj bi ga uživali, ne pa brskali po predalih njegove poezije. Poglejmo Nemce! Kaj je njim Goethe! Kaki možje in kako pišejo o njem! — Drugič: kdor hoče prelagati Prešerna danes, mora imeti pesniško zmožnost in ga poznati do zadnjega koticčka. Čas je, da se že dokopljemo do pravega spoznanja, kaj je pravzaprav Prešeren, čas, da odpravimo razne šušmarje z njegovimi besedami: „Le čevlje sodi naj kopitar!“

Janko Bratina.

Vjekoslav Rosenberg-Ruzič: Sonata za klavir op. 10. Cena 3 K. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Dokaj priporočljiva klavirska skladba, obsegajoča troje delov: allegro moderato — andante in scherzo intermezzo — prestissimo (saltarello). Krepka v svoji osnovi je izvedena polno doneče in spevno. Temperamentno je pisan posebno tretji del (saltarello), ki je sam zase efektivna, vendar primerno lahko izvedljiva skladba, s katero nastopijo naši pianisti z gotovim uspehom pred javnostjo. Izdaja te sonate je ponatisk iz VI. letnika „Novih akordov“ 1906/7.

Dr. V. F.

Danilo Fajgel: Jamski odmevi. Cena 50 h. Založil J. Zazula v Idriji. Zbirka moških zborov, zloženih na besedilo rudarskih pesmi Jožefa Zazule. Zbori so prosti in ustrezajo po svojem besedilu določenemu svojemu namenu.

Dr. V. F.

Slovensko gledišče. A. Drama. Konec glediške sezone nam je prinesel še eno izvorno noviteto. Dne 9. in 19. marca se je uprizoril na našem odru igrokaz v treh dejanjih „Antonio Gledjevič“, ki ga je prosto po dr. Iv. Tavčarjevi zgodovinski povesti spisal naš nadarjeni igralec Hinko Nučič.

Gospod Nučič je pokazal vsekakor dober okus, da se je lotil dramatizacije baš te Tavčarjeve povesti, in radi priznavamo, da se mu je dramatizacija tudi prav dobro ponesla. V tehničnem oziru se da njegovemu delu komaj kaj prirekati. Vidi se, da so mu dobro služile skušnje, ki si jih je pridobil kot igralec o zahtevah odra. A tudi notranja zgradba drame ni slaba. Vse se v njej lepo logično razvija, a kar nas je pri gospodu Nučiču še posebno iznenadilo, je to, da se je znal izogniti vsemu nenaravnemu patosu, dasi sujet igre skoro sili v to. Kaka prilika za deklamacije v zadnjem dejanju, ko obišče pesnika sestra v zaporu, ona, ki je kriva vse nesreče! A gospod Nučič se ni dal zapeljati. Konec je tako brez vse kričavosti, tako umetniško diskreten, da smo se v istini čudili... Malo ostrejša karakterizacija

posameznih oseb je skoro edino, kar bi se mi želeli v Nučičevi drami in pa tisto poudarjanje slovanstva, brez katerega ta igra pač biti ne more, naj bi bilo izraženo na neki bolj, recimo — originalen način. —

Ni fraza, ako rečemo, da je pokazal gospod Nučič s tem svojim delom lep dramatiški talent, vsekakor lepši nego marsikdo drugi, ki je poskušal pri nas svojo srečo na gledališkem odru. Nučičeva igra je pa tudi boljša nego marsikak tuj fabrikat, ki je bil z velikim aplavzom sprejet v našem gledališču, in zato nas je kar bolelo, da je bilo gledališče skoro prazno, ko se je „Antonio Gledjevič“ uprizoril drugič. To dejstvo nam daje povod, da izpregovorimo besedico na naslov intendance. Vsa zadnja leta se je uprizoritev izvornih novitet odlašala za nazadnje. Znanе so nam le redke izjeme, od tega pravila. Vemo tudi, zakaj se je delalo tako. Spekuliralo se je pač na rodoljubje našega gledališkega občinstva, češ, izvorno igro pojde pač gledat, dočim bi kake druge morda ne šlo! Da se je ta kalkulacija tako pogosto, da, skoro vedno izjalovila, bi bilo moralo vodstvo našega gledališča izpametovati! Zato naj bi se po naši misli poslej postopalo drugače! Tistega rodoljubja, na katero se je zidalo, ali ni, ali pa je manj močno, nego so močne razmere! Zato pa veljaj odslej načelo, da se imajo izvorne igre uprizoriti ob najugodnejšem in ne ob najslabšem času! Le na ta način bomo zares pospeševali razvoj domače dramatike! Kajti našim dramatičnim pisateljem je treba izpodbude in s tem, da se njih igre igrajo v praznem gledališču, se pač ne izpodbujajo!

Dne 26. februarja se je ponovila Bernsteinova drama „V stiski“, dne 2. in 25. marca so igrali in sicer obakrat popoldne „Revčica Andrejčka“, a 25. marca zvečer ponovili „Divjega lovca“. Obe predstavi nazadnje imenovanega dne bi bili imeli biti na korist dramskemu obju, a je bilo gledališče prazno, čemur kriva ni bila menda toliko nehvaležnost občinstva, nego nesrečne razmere: splošna utrujenost ob koncu sezone in pa slabo izbrani igri.

Dne 12. in 22. marca zvečer in 17. marca popoldne smo videli noviteto „On in njegova sestra“, burko s petjem v štirih slikah, spisal Bernhard Buchbinder, uglasbil Rudolf Raimann. Ta igra, ki so jo poprej že uprizorili v našem gledališču Nemci, pomeni skrajno profanacijo umetnosti posvečenih prostorov! Odpuščamo intendanci našega gledališča, da je uprizorila ta dobremu okusu toli nasprotujoči dramski stvar puhloglavega pisatelja, ker je bila po tolikih resnih večerih enemu delu naše gledališke publike takorekoč dolžna poskrbeti enkrat tudi za malo zabave, odpuščamo ji tudi zaradi tega, ker se je potrudila za to, da je dvakrat v tej igri nastopila kot gost gospa Polakova iz Zagreba, ki je navzlic grozni duševni praznoti, zevajoči iz vseh koncev omenjenega dela, vendarle dobila priliko, pokazati nam nekoliko umetnosti — mislimo pa, da bi morale biti take predstave v prihodnje zabranjene v deželnem gledališču za nas kot za Nemce. Saj je mnogo zabavnih stvari, ki vendar niso tako strašno banalne!

B. Opera. Dne 1. marca so uprizorili prvič v sezoni Čajkovskega „Pikovo damo“ in jo ponovili dne 26. marca. Prvega dne je imel svoj častni večer tenorist pl. Rezunov, zadnjega basist Ranek. Dne 3. marca so peli četrtič in dne 19. marca popoldne, ko sta imela moški in ženski operni zbor svojo benefico, petič „Evangeljnika“. Dne 5. marca je imela svoj častni večer naša zaslužna primadona Skalova. Pela se je po daljšem premoru prvič v letošnji sezoni Verdijeva „Traviata“, ki se je ponovila še 7. marca. Dne 15. marca, ko je imel svoj častni večer basist Betetto, in 17. marca smo čuli istotako po daljšem presledku zopet enkrat „Fausta“, a dne 21. marca se je pela na korist neumorno

delavnema kapelniku Beniškmu prvič v sezoni Parmova „Ksenija“ ter ponovila „Cavalleria rusticana“.

Tako je končana zopet ena glediška sezona. Morda se ni še nobeno leto gledišče toliko kritikovalo kot letos. Zlasti odkar je bil nastopil drug intendant, je bilo čuti ostre sodbe. Ne tajimo: pod novim glediškim vodstvom se je semtertja brez potrebe nekoliko eksperimentiralo, a to je stara napaka pri takih izpremembah! Vobče pa moramo reči, da je bilo stremljenje novega intendanta dokaj resno. Stvar ni bila lahka: kaj drugega je, imeti v rokah vodstvo iz vsega početka, kaj drugega, prevzeti ga nepripravljen kar hipoma iz drugih rok! Tisti, ki kriče in obsojajo, so pozabili, kako je bilo druga leta, ali pa kriče, ker je to njih posel in pa morda — korist! Bojimo se, da je v novem odboru dramatičnega društva nekoliko preveč novincev. No, hočemo videti! Poglavitna stvar zdaj je: kakor hitro mogoče na delo za prihodnjo sezono! Želeti je, da bi bilo vodstvu gledišča že precej spočetka povsem jasno, kaj hoče in more nuditi v prihodnji sezoni občinstvu. Nikakor ne zahtevamo samo novih stvari! V starejšem repertoarju je še marsikaj dobrega! Pred vsem bo treba pač pretehtati zmožnost onih pevcev in igralcev, ki so nam že zagotavljeni za prihodnje leto. Tem zmožnostim naj se prilagodi repertoar in potem po potrebi popolni obojbe ter tudi repertoar. Dozdaj se je le prevečkrat dogajalo, da smo imeli engaževane moči, ki so le redkokdaj nastopale, da, glede katerih smo često dvomili, če je bil njih engažma sploh potreben. Takim stvarim bi se bilo v bodoče po možnosti izogibati! —

Velike so težkoče, ki jih je premagati vodstvu slovenskega gledišča ob pričetku vsake nove sezone, toda z dobro voljo in previdnim postopanjem se doseže vse! Ni pa možem, ki se žrtvujejo za dobro stvar, brez potrebe metati polen pod noge, pa naj bodo ti možje že kdorkoli! Kritika je dovoljena, prenašati jo mora znati vsako glediško vodstvo; a minile naj bi pri nas vendar že tiste zahrbtnne intrige, brez katerih nekateri menda ne morejo živeti in ki so učinile že toliko škode! — Naše gledišče je v zadnjih letih sicer le polagoma, a dosledno napredovalo. Iskreno želimo, da bi napredovalo tudi v bodoče!

Dr. Fr. Zbašnik.

Med revijami

„K biografiji F. Miklošiča“. V. A. Francev, profesor varšavskega vseučilišča, je v „Ruskem filologičeskem Vestniku“ objavil prinos k životopisu Miklošičevemu, ki je izšel tudi v posebnem odtisku (Varšava, 1906); objavljeno je pismo, ki ga je pisal Miklošič na Rusko radi svojega leta 1850. izdanega staroslovenskega slovarja, in pa odziv Vostokova. (Po „Naučno-lit. Zborniku gališko-ruske Maticice.)

Dr. Fr. Ilešič.

„Slovanský Přehled“ ima v svoji sedmi letošnji številki pregled slovenske književnosti lanskega leta, spisal dr. Fr. Vidic, in politično pismo iz Ljubljane, spisal dr. A. Dermota.

Dr. Fr. Ilešič.

Učenyja zapiski imperatorskega kazanskega universiteta, 1906, štev. 9. in 10. V prvi je razprava „Benedikt Spinoza, bogoslovno-politična razprava“ (335 strani), v drugi pa nadaljevanje razprave „Kurz zgodovine ruskega prava“ (194 strani.)

Dr. Fr. Ilešič.

„La Revue Slave“. Paris. Rédaction et administration: 50, rue Mollitor, (XVI). Ta za nas Slovane velevažna revija, o kateri se je že govorilo, da neha izhajati, je nastopila svoj drugi tečaj. Vsebina prvega zvezka je jako bogata. Zanimati bi utegnili zlasti članka „Un Prince-Poète“, spisal S., in „Stéphane Zeromski“, spisal A. J. Yacimirsky.

Listnica uredništva. *Gosp. Zd. Dr. v Ljubljani.* Vi se honorarju odrekate, da, pripravljene ste celo nekaj plačati, če se natisnejo doposlani nam verzi v našem listu. Na toliko ljubeznivost še nismo naleteli! Žal, da se „Zvonov“ urednik ne more spuščati v take kupčije! Poskusite svojo srečo drugje! — *Gospodična M. P. v Gorici.* Za „Zvon“ nerabno. — *Gos. P. Kopriva v Lj.* Poslane stvari kažejo talent! Ali bi se ne hoteli potruditi enkrat do urednika? Ustno bi se dalo to in ono laglje pojasniti nego pismenim potom. — *Gosp. V. Vitanov:* Vaše črtice ne moremo priobčiti, ker smo z gradivom za letos dovolj založeni. Izročili smo jo upravništvu, kjer Vam je na razpolago. — *Gosp. F. W. v Ljubljani.* Vaše stvari niso za naš list. Vrnejo se Vam pri upravništvu našega lista, kjer se blagovolite zglasiti. — *Gosp. K. V. v Gorici:* Verzi še dokaj gladki, toda vsebina izrabljena. Takih stvari ne tiskamo dandanes več! — *Gosp. A. P. Kozje:* V Vaših pesmih je čut, toda izvirnosti pogršamo v njih. „Po gorah je ivje“, tako začenjate neko kitico. Ali se ne spominjate, da ste čuli že v neki narodni pesmi nekaj takega? Taki vplivi narodnega pesništva se kažejo tudi v drugih poslanih nam pesmih. Gotovo je prav, da se učite pri narodu, ali tako — posnemati, se vendar ne sme!

Razpis častnih nagrad.

Vsled sklepa občinskega sveta ljubljanskega z dne 3. t. m. razpisuje mestni magistrat za **Jana Lega mladinsko knjižnico** dvoje častnih nagrad v znesku 300 K in 200 K najboljšima mladinskima spisoma, namenjenima kot primerno čtivo ljudskošolski mladini 10 do 14 let. Snov bodi spisoma zajeta iz domačega življenja. Pri-povedovanje bodi veselo in živahno, brez sentimentalnosti, dandanes le preobličajnih primesi. Vsak rokopis ima obsegati približno pet tiskovnih pol male osmerke.

Za natecanje se določa **rok 31. dne decembra t. l.** Pisatelji, ki se mislijo za katero omenjenih nagrad potezati, naj adresujejo svoje z geslom nad vizitko v zaprtem zavitku opremljene rokopise na predsedstvo mestnega magistrata, ki jih bo potem poslalo v oceno presojevališču, obstoječemu iz petorice pisateljev strokovnjakov.

Nehonorirani rokopisi se vrnejo pisateljem pod adreso gesla.

Poleg častne nagrade prejme pisatelj od založnika še pisateljsko nagrado.

Mestni magistrat ljubljanski,

dne 23. aprila 1907.

Župan:

Iv. Hribar l. r.